R 21 KE

„Vicsorgó fogakkal tűr jelent a múlt."

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT
MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XV. ÉVFOLYAM 2004. 12. (408.) SZÁM — JÚNIUS 25.
ára 10 000 lej

Lapszámunkat Simon Endre festményeivel illusztráljuk

- **Kántor Lajos: Nagy tél után – Helikonban**
- **Szász István Tas: Naplójegyzet**
- **Pomogáts Béla: Emlékirat az erdélyi irodalomról**
- **Lászlóffy Csaba: Homunculus**
- **Szőcs István: Jegyzetek**
- **Szabó Péter versei**
- **SERÉNY MÚMIA**

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Az össznépi összenézés ingyen van

Kaptam a reklámcédulából, amit csak úgy menet közben szoktak átnyújtani az emberek egymásnak, az ezért fizetett suhanc a becsalogatni vagy meggyőzni kijelölt arctalan, egyelőre még láthatatlan kliensnek – s máris azon tépelődöm, hogy milyen számítás alapján jön ki, éri meg annak, aki ezt a ma elharapózott szokást műveli? Mert ugye a papír ára, a nyomdaköltség, meg a kis pluszkeresetért munkába állónak is juttatni kell valamit ezért a munkáért, mely sokkal tisztesebb, áttételesen legitimebb zaklatása másoknak, mint a koldulás. Aztán arra jutok, hogy miközben majdnem mindenki pluszban is tesz valamit üzlete fellendüléséért, könnyen kiszámítható, hogy ha nem tesz semmit, abból nem is jön semmi. Aztán eszembe idézem az évtizedekkel ezelőtt a reklámról hallott amerikai recept tanítását. Semmit sem ér, esetleg már ingerli a gépkocsiban ülőket (vagy a tévé előtt ülőket), hogyha félóránként, fél kilométerenként megjelenik, hogy „Lulu gyönyörű", „Béla egészséges", ám ha valahol valaha, egyszer kérdésként mered eléjük, hogy ki a gyönyörű, és ki az egészséges, ők gondolkodás nélkül rá fogják vágni, hogy „Lulu meg Béla"! A reklám világa, mechanizmusa, hatása ma nyilván értelmesebb és ártalmasabb, sokkal áttételesebb és (mindenekfelett) olyan kortünet, mely kivédhetetlen és persze megvédhetetlen. Biztos mindig lesznek, akik kiszámítják pontosan, hogy mennyit hoz és mennyit szabad rákölteni, s olyanok is, akik az ellenkezőjére esküsznek. Nekem ellenállhatatlanul az egykori Brezsnyev-vicc jut eszembe, amikor a főnök elé vonszolják a röpcédző fiatalembert s a Vörös-térről begyűjtött röplapokat. És őfélelmetessége egyenként kézbe veszi őket, de hát azok mind, egytől egyig csak hófehér lapok. Kiguvadt tekintettel mered a tettesre, aki máris felelni képes a fel se tett kérdésre: – Ugyan, Brezsnyev elvtárs! Pontosan tudja azt mindenki... Hát igen, ez ott, akkor végül érvényes válasz lett volna. Maradéktalanul logikus. De ezekre, itt most minek költeni? Ezekből ma már senki se fog fel semmit, csak hogy megint pénzt akarnak tőle.

OLVASÓINK FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 2013.
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között.
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKONT.

KÁNTOR LAJOS

Nagy tél után – Helikonban

Harminc évvel ezelőtt a Kolozsvárt megjelenő (megjelent) Tanulók könyvtárában antológiát szerkeszthettem „mai magyarországi költők"-ből. *Nagy tél után* lett a címe, metaforikus célzattal, hiszen egy hosszú ideig tartó dermedtség, fagy előzte meg ezt a kiadói lehetőséget; a határon túlról nehezen jött át a költői (és egyéb) magyar szó. Arra persze még gondolni sem lehetett, hogy „összemossuk", legalább az irodalom terén, a politikai (ország)határokat. Szívemnek kedves munka volt az adat-, illetve versgyűjtés, egyúttal pedig nyilvános megvallása annak, amit a kortárs magyar líráról gondoltam.

Több mint húsz év telt el addig, amikor nagyobb időtávlatban próbáltam költészet és politikum összefüggésében megvizsgálni a mi erdélyi magyar tudatunkat – és az úgymond anyaországit. Ebből az 1966-os gondolatmenetből másolom át ide a ma is fontosnak vélt részletet:

Ha a nemzettudat karbantartásáról valaki Erdélyből szól, persze elsősorban a híres *Ismeretlen Korvin-kódex margójára* (1905-ös) tételeit illik idéznie. Az 1896-ot és 896-ot, Pusztaszert emlegető írásnak az első fele „sírás és panaszkodás" (a kötetben való, 1911-es közlés szerint), a második „panaszkodás és hit". Miért érdemes kitérni ezekre a részletekre? Azért, mert a „magyar napkirályt", Korvin Mátyást megszólító szöveg második fele – Kompország szigorú elmarasztalása után – „sejtelemösvényeken" Erdélybe vezet, hogy rátaláljon egy európai magyarságra. („... lépteim a Királyhágó erdőit tapossák, s nem érzem magam Julián barátnak, aki visszavágyik Nagy-Magyarországba. Szegény Nagy-Magyarország, talán sohasem is volt, csak Erdély volt mindig, Transsylvania, Erdőelve, Szilágyságon túl. És ha nem nonsens, amit keresünk, akkor az innen korrespondeált mindig a Nyugaton küszködve finomkodó emberlélekkel.") A példa-neveket (Bethlen Gábor, Rákóczi, Wesselényi, Mikes Kelemen, Apáczai, Szenci Molnár Albert, Kölcsey) mindenki ismeri, a gondolatmenetet elindító Mátyás királyét különösen.

Milyen furcsán, szinte hihetetlenül hangzik ma, Kolozsvárt olvasva újra, sokadszor, Adyt: „... próbáljuk Erdélyt folytatni, hátha lehet."

És mégis!

Természetesen nem arra gondolok, hogy Ady Endrét kellene korrigálni. Nemzettudatunkat azonban bizonyosan. Ha ugyanis komolyan vesszük a József Attila-i állítást – *a nemzet közös ihlet* –, akkor a nemzeten belüli közlekedésnek kétirányúnak kellene lennie. Az anyaországtól a leszakadt nemzetrészek felé – és fordítva ugyanígy. Akár újra is gondolva, hogy vajon nem túl könnyen, némileg felelőtlenül vesszük át s használjuk egyre általánosabban az „anyaország" szót – miközben háttérbe szorul annak tudata, hogy Erdély az itt élő magyaroknak mindig anyaország volt. (Ezt Adyval – és Bethlen Gáborral – érdemes újragondolni, korántsem a más nyelvet beszélő romániai, szlovákiai vagy szerbiai többség nyomására!)

Régebbi és újabb (politikai) tézisek (és közlemények) – párthovatartozástól függetlenül, bevallottan vagy be nem vallottan – az „anyaország" és a „határon túli magyar kisebbségek" logikáját követik. Ez pragmatikusan nem kifogásolható – bár kultúrában gondolkodva alighanem korrekcióra szorul. És végre ideje volna a nemzettudat-karbantartásban ennek is igazi súlyt adni. Irodalom, színház, képzőművészet nem egy (a két világháború közötti vagy háború utáni és mai) jelensége meggondolásra késztethetné a tézisek megfogalmazóit, gyakorló politikusokat és művelődéspolitikusokat. De legalább a kézikönyvek, antológiák készítőit.

A korrekció persze ránk is, a határokon túl (innen) élőkre, kellene hogy vonatkozzék. Önkorrekcióra gondolok elsősorban. Hogy ne mindig csak másban keressük a hibát, és mástól kérjük számon saját gyengeségeinket. Ne csak kérni akarjunk. Próbáljunk adni is. Utóvégre nem mindenben vagyunk olyan szegények, amint hírlik rólunk. És akkor változhatna a „kinti" magyarokról a magyarországi többségben kialakult kép.

Egy kis önvizsgálat, tisztelt nemzet- és nemzetrész-társak Adyval, József Attilával, Bibó Istvánnal... Sírás és panaszkodás után így jöhet meg (vissza) a hit, a bizalom.

És a nemzeti önbizalom, aminek annyira híjával vagyunk!

A nemzettudat karbantartásában azóta történt egy s más. A normalizálódás folyamata (észrevehetően) már 1990-ben elkezdődött, az 1989 végi euforiát követően. Ennek állomásairól bizonyára kinek-kinek megvan a saját (magán) története. Az enyémben, a kezdetek táján, ott van a – most már százéves – Berzsenyi Társaság, az új kesztheli Helikon, ahová tizennégy évvel ezelőtt a magyar irodalom, a magyar kultúra képviselői különböző országokból jöttek, jöttünk el; és korántsem csak a Festetics-kastély gyönyörűséges látványának örvendhettünk, hanem a szabad (magukat szabadnak gondoló) emberek okos gyülekezetében elhangzó, többé vagy kevésbé reménykedő szavaknak, első kölcsönös tájékoztatóknak a változás hónapjaiban. És a Berzsenyi – néhány más irodalmi társasággal, fórummal együtt – később sem lett hűtlen ehhez a szándékhoz, jó vendéglátónak bizonyult, nem csupán Kesztheyen, hanem hivatalos székhelyén, Kaposvárt is. (Olyan, lélekben is azonosulni tudó szervezővel, amilyennek Király Zoltánnét ismerhettük.) A dolgok

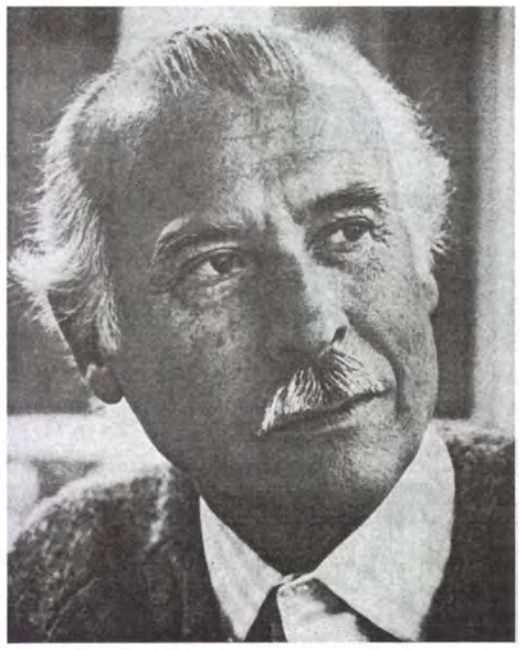

persze a legjobban sikerült tanácskozásokon sem oldódnak meg, a kérdések többnyire kérdések maradnak (maradtak), az emberi-írói találkozások azonban megőrződnek az emlékezetben.

Én itt most Takáts Gyuláról, a Berzsenyi Társaság elnöki tisztét kilencvennegyedik évében is *odafigyelve* betöltő költőről szólnék, akiben változatlanul a *Két oszlop* című vers alkotóját látom. Abban a bizonyos 1974-es antológiában, ebben a versben találkoztunk; általa értettem meg igazán az Erdélytől távoli Dunántúlt, illetve a Balaton vidékét:

Te szép borszűrő mésztufás,
édes bogyókkal fürtözött,
oly sokrétű a te tájad,
hogy hozzád nem tercinák,
se nyájfutású pentaméterek,
de szabadon szedett
sorok és képek illenek...
Hát így írom s mert itt írom,
hát ez lett a tett és vers hegye.
Ezért áll itt, mint üveg torony
remete Gyulának ketrece.

Remete Gyula persze kilépett „ketrecéből", amikor kellett, amikor hívták – köszönthettük itt, Kolozsvárt is az Ardiába lépcsősort rímekkel rakót, aki nem küldött ugyan verset T. S. Eliotnak, ám Szalonta, Nikla és Sümeg harangjai mellett más, távoli tájakét is meghallotta. Nem küldhetek neki illőbb üzenetet Erdélyből, mint a *Két oszlop* záró sorait:

Úgy száll a képzeletnek szárnya
tavak, csillagok és tengerek,
apró kő- és faházak felett...
S a kert és a két oszlop között
csak áll, mint a cinkeház,
a test, amelybe, mint a cinke,
ki-be száll lakója,
az ábránd és a képzelet,
mely mint a zsarnok hattyú
éneklő szája
szavát az idő fölé kiáltja,
s a kéz csak dermedten rakja
dalát a csontszínű papírra.

A Berzsenyit és Takáts Gyulát az Isten éltesse!

SZÁSZ ISTVÁN TAS

Naplójegyzet: 2004. január 9.

Tárgyilagosságig menően elfogult sorok, Bodor Ádámot olvasván

Egy szuszra olvastam el tegnap éjjel Bodor Ádám könyvét, Az érsek látogatását. Érdekes, csillogó, az ifjúság hímporát hordó emlékek vettek körül, mikor összecsuktam, ugyanakkor a kisregény mélyen felkavart.

Közírói, tényekre tömören rámutatni próbáló igyekezetem boldog ámulattal látta meg, hogyan lehet hatalmas, színes freskót festeni fölénk 120 oldalban.

Éppen az utóbbi hetekben kereregtem újfent azon, hogy nem született még meg az életünket eltipró évtizedek nagy regénye. Hogy nem hevert ott a rendszerváltás után valamely konyhafiókban, vagy eresz alá rejtve.

Bodor Ádám – a mindenséget is felmutatni képes miniatűrök nagymestere – talán megteszi? A mozaikjáték darabjai kezdenek gyűlni?

Elfogult olvasója vagyok egykori iskolatársamnak, ráadásul – a sok közös emlék mellett – még szülői barátság melege is összeköt minket.

Az az ifjúság, melynek szellemi ébredését egy romjaiban heverő Kolozsvári Református Kollégiumban, pontosabban annak utódjában, a 2. számú Magyar Fiúközépiskolában éltük meg, semmivé silányíthatott volna mindünket. S mégsem ez történt.

Az iskolánkban alig fél évtized alatt megfordultak közül most kapásból és betűrendben sorolok fel neveket, a teljesség igénye nélkül. Bálint Tibor, Bodor Ádám, Kántor Lajos, László Ferenc (zenetudós), a Lászlóffy testvérek, Palocsay Zsigmond, Sinkó Zoltán, Veress Zoltán, a publicisztika terén Kesthelyi Gyula, László Ferenc (sportújságíró), Mezei József, Miklós László, Nitsch Árpád, Orbán Ferenc, Oroszhegyi Károly, Szekernyés János és sokan mások voltak iskolatársaim.

Tanáraink között – szintén betűrendben – Fehér Miklós, Jócsák János, Létay Lajos, Nagy Géza, Nagy Pál, Oláh Tibor terelgettek a humán csúcsok felé, de szerepet vállaltak ebben mások is, főleg a nyelv- és történelemtanáraink, élükön iskolánk igazgatójával, Árkossy Sándorral.

Az iskola – mint magyar intézmény – már nem létezik. Csak a falak, a Farkas utcai templom, az öreg kollégium épülete, az Apáczai-kapu és a Bethlen-bástya emlékeznek, hogy egykor innen nagy korosztálya röppent fel a nehéz évtizedekben magyarul beszélni, magyarul gondolkodni tanítók szellemi közösségének.

De térjek vissza az emlékeket és gondolatokat egyaránt ébresztgető Bodor Ádámhoz.

A könyv először megijesztett, nehogy a nagyszerű Sinistra körzet kistestvére legyen. Aztán amint felkavarodott bennem az olvasmány keltette vihar, elfelejtettem félelmeimet.

Ha az akkor és most is ott zajló eseményeket, a diktatúrát és az azt követő helyzetet – egyáltalán a bizantin világot – egy olvasni szerető magyar értelmiségi mélységében akarja megismerni, nyugodtan válassza Bodor Ádám kalauzolását.

Rendkívül világosan rajzolódik ki annak a lét és nemlét határán élt életnek minden körvonala, és a végkövetkeztetés is felkiáltásként születik meg az olvasóban.

Ez a szellem, melyben a világi és egyházi hatalom összefonódva neveli magának a tömegeket évszázadok óta, úgy válik örökös diktatúrává, hogy összeforr áldozataival. Azok benne élnek, de általa is. Szinte felkínálják porhüvelyüket neki. És a hatalmi elit, mely önmagát is marcangolja, nem csupán él saját áldozataiból, de belőlük is építkezik, és onnan nyeri utánpótlását is.

Egymást kiegészítő elemekről van szó. A fenn és a lenn. Az óriáskerék utasai. S a keréken ülők mellett még ott vannak azok, akiknek megadatott mindenkor még fölé is repülni, de olyanok is, akik soha nem jutnak hozzá a belépőhöz.

És a kelmeváltók. Akik a homogenizálást hol vörös lepel alatt, hol reverendák fekete szövete mögött végzik, soha nem lankadó szorgalommal.

Önkéntelenül gondolok arra, hogy annak a xenofób világnak – számára testidegen – áldozatai most miként szenvednek. S főleg arra, hogy ez a nagyon is élő és létező világ hogyan fog viselkedni egy számára teljesen idegen Európában. És persze fordítva.

Nagyon remélem, hogy Bodor Ádámnak lesz majd ideje és kedve ezt is megírni.

De a mozaik sok-sok más darabja is kínálja magát számára. Remélem, észreveszi, mert tolla nagy pontossággal és felkavaró élményt nyújtva rója sorait. Néha az az érzésem, mintha ezeket az abszurd éveket éppen neki kotyvasztotta volna a történelem.

Bodor Ádám: Az érsek látogatása. Magvető Kiadó 2003

NAGYÁLMOS ILDIKÓ

Várossirató

Furcsa rokonom a város,
Tán tíz éves ha lehettem,
amikor egyszer ültünk ketten
a parton, itt a hidak alatt.
Morgolódtunk, tudom, már akkor,
hogy jöhetne reánk szebb tavasz.
A hínárok a víz alatt
ringatták álmaink, s a kort.
Ma is itt ülünk a parton.
Megdermedt, halk szavú őszben
rájöttem, hogy száz évemet
a Bega-parton elidőztem.

Talán (h)a Kedves...

Talán a Kedves megszeret
s mint megnyúlt árnyék átoson
szájam szélétől sarkamig
paplankaréjon, vánkoson
címkézve leszek fülemen
mert minden intés arra vall
rövidke térképtestemen
végigszalad egy ősi jaj
talán a Kedves megszeret
karomba újul este tájt
véresre nyalja ajkaim
ha mégsem: szívok ultra light.

Várad

A város vár, a város ad
kilök magából, befogad

esténként míg ráng a test
perc szem aláráncot fest

kocsmavágy és lokáléj
parttalanul ring az éj

elme bomlik, megszakad
másban leled önmagad

Bémer-tér kuncsaftra vár...
Ede az utolsó hírfutár

hajnal költőt nem teremt
a kancatej is összement

Astoria csak sarki bár
a költő mindig italra vár

ha valamit akarsz, s megteszed
a város nyomban elfeled.

Bár lehetnél

ki segget ha kell ha nem riszál
leszek neked ma ingyenes
s ha feláll mindig megkeress

mert legtöbb sejtem sejtelem
s bár lehetnél a mesterem
a tiltott gyümölcs nem terem

mint kondérban a marhamájt
főzni kell a mondatot
a fejemet s még holmi hájt

az alkalmat is hordhatod
mi több e bájos küllemet
megillethetne engemet

szavalnék néked percnyi rímt
ha holnap újra elhozod
az arasznyi hímt...

POMOGÁTS BÉLA

Emlékirat az erdélyi irodalomról

Ligeti Ernőnek bizony adósa az erdélyi magyar irodalom emlékezete: több mint száztíz esztendővel születése és közel hatvan esztendővel tragikus halála után ma sem övezi emlékét az az elismerés, amelyet írói teljesítményei és áldozatos munkája következtében megérdemelt. Egyik legfontosabb művének: a *Súly alatt a pálmá*nak megjelenése alkalmából ezért kell felidézni sorsának és munkásságának a jelenben is tanulságos eseményeit.

Kolozsváron született 1891. február 19-én: abból az erdélyi magyar zsidóságból származott, amelyet mindig mély elkötelezettség fűzött a magyar közösséghez és a magyar kultúrához, amely a két világháború közötti kisebbségi korszakban áldozatos munkával szolgálta az erdélyi magyar megmaradás ügyét. Kolozsváron jogi tanulmányokat végzett, majd újságszerkesztőségekben dolgozott, először szülővárosában, majd a Nagyváradi Naplónál, Ady Endre egykori lapjánál, később a Keleti Újságnál, amely a két világháború közti korszakban, az Ellenzék című lap mellett, Erdély legnagyobb hatású napilapja volt. Valójában egész életében megmaradt az újságírás mellett, bátor publicisztikájából, politikai elemzéseiből érdemes volna egyszer összegyűjteni egy kötetre valót. Ugyancsak nagy szerepe volt a születő kisebbségi irodalom első mozgalmainak megszervezésében, így a húszas évek elején rövid ideig működő kolozsvári Napkelet szerkesztésében és – Kós Károly mellett – az Erdélyi Szépmíves Céh létrehozásában.

Írói pályáját versekkel kezdte, 1913-ban adta közre *Magányosan ezer tavasz közt* című kötetét, ez a Nyugat által kezdeményezett modern városi hangot szólaltatta meg. Verseire Ady Endre és Tóth Árpád is felfigyelt. Ezt a munkáját még egy verseskötet követte, 1924-ben az *Én jót akartam*, ezzel költői vénája ki is merült. Tehetsége inkább az elbeszélő irodalom és a publicisztika tájaira terelte, mint regényíró és újságíró érte el valódi sikereit, és ezeken a területeken alkotott maradandót.

Néhány kisebb novellaskötet mellett 1921-ben jelentette meg *Belvedere* című első világháborús regényét, amelynek önmagáról mintázott hőse sebesült katonaként került egy prágai kórházba és egy szép, egyszersmind szomorú szerelmi kaland ölelésébe. Ligeti munkája egyszerre háborús és lélektani regény, egyúttal az erdélyi magyar irodalom modern útkereső kísérleteinek egyike, akárcsak az ifjú Szántó György vagy Károly Sándor regényei.

Következő regénye, az 1925-ben közreadott *Föl a bakra* az újjászülető erdélyi irodalom egyik érdekes teljesítménye. Azok közé a prózai munkák közé tartozik (például Nyírő József, Tamási Áron és Kacsó Sándor korai elbeszéléseire vagy Berde Mária *Földindulás* és Kacsó Sándor *Vakvágányon* című regényére gondolok), amelyek az erdélyi magyar társadalom radikális átalakulását mutatták be az 1919 után megváltozott történelmi idők körülményei között. Ligeti hőse: Elekes Péter elveszíti ügyészi állását, évekig hányódik a társadalom peremén, végül mint fiákeres talál nemcsak megélhetést, hanem lelki biztonságot is. Ligeti Ernő ebben a művében a húszas évek során kialakult erdélyi magyar életstratégiát népszerűsítette. Eszerint annak a magyar intelligenciának, amely a román uralom következtében elveszítette korábbi társadalmi szerepét, nemcsak a kétkezi munkát kell vállalnia, hanem az erdélyi magyar néphez is közelebb kell kerülnie. Valójában ennek a stratégiának a szószólója volt a kenyerét falusi molnárként kereső Nyírő József, a kétkezi munkától sohasem idegenkedő Kós Károly vagy a kicsiny parcelláján gazdálkodó Bartalis János is.

Ligeti Ernő munkája a minden ízében megváltozott erdélyi magyar élet krónikáját beszélte el, s ennek keretében nem idegenkedett a „kulcsregény" módszerétől sem (akárcsak a *Szentségvivők* című regény írója: Berde Mária). Érdemes felidézni a regénynek azt a passzusát, amelyben az író a transzszilvanista irodalom jellemzése során Nyírő József, Tamási Áron és Bartalis János példájára hivatkozik: „A transzilvánizmusnak – a szónál megrezdült Elekes, mint amikor egy megütött hangvillára felneszel egy másik hangvilla – a romantika, az érzelgősség az alapvető sajátsága. Az embereknek a kalandosság, az újszerűség úgy kell, mint a falat kenyér. Ez a romantika több nálunk, mint egyszerű emberek tömegpszichózisa. Író, politikus, művész, intellektuel – itt mindenkinek megvan a maga bogara. Egyik tehetséges írókollegám, plébános volt valaha, gondolt egyet, kiugrott a reverendából, elment egy isten háta mögötti faluba molnárnak. Ukmukfukk fejébe vette, hogy megcsinálja a székelység mitológiáját. Vissza – mondják vele együtt a hegylakók legjobbjai – a pogánysághoz! Az elemek istenségéhez, a barlangok közé! Egy másik székely író átvitorlázott Amerikába, mert azt hitte, hogy ott székelynek lenni külön varázsa lesz e romlott világnak. Drámát írt arról, hogy még ma is élnek az erdők mélyén székelyek, akik megvetik a kereszténységet, s véráldozattal fogadnak hitet egymásnak. Azt hiszi, hogy csak a kisebbségi politikát csinálják nálunk romantikus alapon? Ismerek egy másik erdélyi írót, aki elment parasztnak, maga hajtja ökreit az országúton, virágot tűz a kalapja mellé, és mindezt azért, hogy közelebb legyen a földhöz... Itt minden betűvető ember – mi tagadás, magamat sem véve ki – nem önmagát, hanem az emberiséget akarja megváltani."

A további regények is az erdélyi magyarság „sorskérdéseire" kerestek válaszokat, így az 1927-es *A kék barlang* című munka, amely Aranyosvár rajzában Kolozsvár korabeli életét idézte fel, az 1931-ben megjelent *A két Böszörményi* című regény, amely az erdélyi „toryk és whigek", azaz a konzervatívok és a liberálisok eszmei küzdelmének mérlegét vonta meg, vagy az 1941-ben kiadott *Rózsaszüret*, ez európai és balkáni színtereken mutatta be azokat a szellemi és politikai erőket, amelyek Erdély sorsát megszabták. Kós Károly mutatott rá arra, hogy az 1932-ben közreadott *Az idegen csillag* című regény, amely Ira Aldridge fekete származású hírneves Shakespeare-színész küzdelmes életét örökítette meg, az idegen történet leplében ugyancsak a magyar és az erdélyi ember, mi több, az író személyes helyzetére és sorsára utalt. „Ez az idegen tárgyú könyv – írta róla Kós Károly az Erdélyi Helikon 1933-as évfolyamában – sok kifejezetten magyar tárgyú könyvnél magyarabb, és sok erdélyi magyar kisebbségi regénynél erdélyibb és kisebbségibb regény. De mindenekelőtt szigorú művészet."

A zsidó származású Ligeti Ernőnek a transzszilvanista eszmények lassú elhamvadása után mindinkább érzékelnie kellett, hogy elkötelezett erőfeszítései és magyar kulturális szolgálata ellenére lassanként magányba kényszerült. Szolgálatát mégis áldozatosan végezte tovább, nemcsak mint elbeszélő, hanem mint publicista és újságszerkesztő is. A Keleti Újság redakciójában, 1922-es *Erdély vallatása* című kis kötetében, majd a Független Újság szerkesztőjeként. Ennek a bátor és okos hetilapnak a története még megírásra vár, eddig egyedül Kántor Lajos 1992-ben megjelent *Itt valami más van* című tanulmánykötetének egyik írása idézte fel ennek a kitűnő lapnak a történetét. (A Független Újság anyagából érdemes lenne egyszer egy válogatást szerkeszteni!) A Független Újság szerkesztője- és publicistájaként vállalt kezdeményező és szervező szerepet az 1937-es Vásárhelyi Találkozó létrehozásában.

Ligeti Ernő publicisztikai, illetve tanulmányírói munkásságához tartozik az 1941-ben Kolozsváron megjelent *Súly alatt a pálma* című nagyszabású tanulmány is, amely az erdélyi magyar irodalom 1918 és 1940 közötti történetét mutatja be. Alcíme szerint: „Egy nemzedék szellemi élete – 22 esztendő kisebbségi sorsban". Talán nem kell különösebben érvelni amellett, hogy az erdélyi magyarság első kisebbségi korszakának legfontosabb közösségszervező és nemzetmegtartó intézménye a kisebbségi irodalom és sajtó volt, minthogy a politikai mozgalmak és szervezkedések szinte folyamatosan a bukaresti hatalom ellenállásával találták szemben magukat, következésképp az erdélyi magyarság önvédelmének, a nemzeti identitás fenntartásának közösségi küldetését a szépirodalomnak és az újságírásnak kellett vállalnia.

Az irodalom- és sajtótörténeti beszámoló abban a rövidre szabott időben készült, midőn Erdély egy része (Észak-Erdély és a Székelyföld) átmenetileg visszatért az anyaország keretébe, és az erdélyi magyarság valóságos felszabadulásként élte meg ezt az újabb történelmi fordulatot. Több fontos forrásmunka is született ebben a néhány esztendőben, így Mikó Imre (az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadásában 1987-ben, majd Budapesten reprint kiadásban ismét közreadott) 1941-es *Huszonkét év* című politi-

katörténeti beszámolója, Tusa Gábor *Harcunk Erdélyben magyarságunkért. 20 év jellemrajza* című (új kiadást érdemlő) munkája, az *Erdély magyar egyeteme* című (ugyancsak új kiadást érdemlő) nagyszabású tanulmánygyűjtemény, amely a kolozsvári magyar egyetem történetét mutatja be, a *Kolozsvár, egy magyar város ezer esztendeje* című tanulmánykötetet, illetve Bíró Sándornak és I. Tóth Zoltánnak az Erdélyi Múzeum és a Magyar Szemle című folyóiratokban közreadott tanulmányai.

Ligeti Ernő irodalomtörténete a *Viaskodás az élménnyel* című személyes vallomással indul: „Esztendő multával is felriadok: nem álom-e, hogy magyar világ vesz körül és szülővárosom megint, visszavonhatatlanul és minden atomjában magyar város? A szem még mindig nem tud betelni a magyar élet megtapintható valóságaival; a fül újra és újra megtelik a végre szabadon szárnyaló magyar szó zengzetével. Csodálatos állapot! Minden új, friss, mintha most született volna meg."

Ezt a személyes jellegű bevezetőt követi az erdélyi magyar irodalom és sajtó huszonkét éves történetének leírása, méghozzá öt nagyobb fejezetben. A *Tragikus előjáték* című fejezet az uralomváltozás 1918–1919-es történelmi traumáját írja le, *A hőskor* az irodalomalapítás 1920–1925-re tehető éveit, *A virágzás kora* az 1926–1930-as időszak kiteljesedő eredményeit, *A helytállás kora* az 1931–1937-es esztendők mozgalmait, különös tekintettel a „második" erdélyi nemzedék (a harmincas években induló fiatal erdélyi magyar irodalom) mozgalmaira, végül *A hanyatlás kora* című fejezet az 1938–1940-es évek történetét, midőn az erdélyi magyar kulturális élet az önkényuralmi rendszert kiépítő bukaresti kormányzat súlyosabb nyomása alá került.

Ligeti könyve igen gazdag képet ad az erdélyi magyar irodalom intézményeiről és mozgalmairól, így a marosvécsi íróközösség tevékenységéről, a fiatal írók törekvéseiről, az Erdélyi Helikon körüli vitákról és a Vásárhelyi Találkozóról. Bemutatja a magyar sajtót és a színházi kultúrát is. Előadásmódja egyszerre személyes és tárgyilagos, ebben az erdélyi emlékiratok hagyományát követi. Munkájának igaz értékeit leginkább találóan bizonyára Benedek Marcellnak a Magyar Csillag című budapesti folyóirat 1942-es évfolyamában megjelent ismertetése mutatta be. „Nélkülözhetetlen forrásmunka ez a könyv – állapította meg az Erdélyben igen nagy tekintélynek örvendő tudós kritikus – mindenki számára, aki a huszonkét esztendős megszállás alatt szenvedő erdélyi magyarság lelkivilágát, első kábulatából való felocsúdását, szellemi életének küzdelmes kialakulását ismerni akarja. Sok mindent elmond, amit annak idején nem lehetett kinyomtatni; és sok olyat is, amit tudhatott volna az anyaország közönsége, ha érdeklődése reálisabb természetű és nem elégszik meg könnyű és sokszor káros hatású frázisokkal. A könyv meglepően objektív. Gondoljuk meg: jórészt olyan dolgokról van szó, amelyekben a szerző személyes részt vett; olyan emberekről, akikkel nap-nap után érintkezett, együtt harcolt vagy elvi és világnézeti polémiákat folytatott. Mire az élmény emlékké vált, mérgüket vesztették a viták; a kérdéseket ma amúgy is másként kell feltenni s nincs többé okunk haragudni azokra, akik tegnap másként látták a dolgokat, mint mi."

A *Súly alatt a pálma* a történetíró személyes vallomásával kezdődött, és egy másik személyes vallomással zárult, ennek *Az erkölcs elsőbbsége* a címe, és ebben Ligeti Ernő az erdélyi magyar irodalom magasrendű erkölcsisége mellett tett hitet. A kisebbségi morál, Ligeti meggyőződése értelmében, egyformán magában foglalja az erdélyi magyar nép iránt érzett hűséget, az egyetemes magyar kultúra mellett vállalt elkötelezettséget, az európai szemléletet és a demokratikus gondolkodást. Valójában olyan szellemi értékeket, amelyek mindig is (ma is) meghatározzák a kisebbségi sorsba taszított erdélyi magyarság mentalitását (és a jövőben is meg kell határozniok!). Ligeti Ernő ezeknek az eszméknek a vonzásában, talán így mondanám: „középről" szemlélte az erdélyi magyarság életét és feladatait, azaz nem volt hajlandó behódolni semmiféle politikai szélsőség előtt.

Ezt a meggyőződést védelmezte a negyvenes években, midőn éppen a józan megfontoltságra épülő, kiegyensúlyozott szemlélet érvényesülése vált lehetetlenné. Erdélyben mindinkább magára maradt, ezért 1943 nyarán úgy döntött, hogy Budapestre költözik. A Magyar Nemzet című napilap szerkesztőségében vállalt állást, és még megjelentetett egy történelmi regényt: az 1943-ban közreadott *Noé galambja* Bethlen Miklós alakját keltette életre, nem minden aktuális tanulság híján, minthogy regényhőse a 17. század zavaros nagyhatalmi viszonyai között egyensúlyi helyzetet keresve próbálta meg fenntartani Erdély történelmi örökségét. Mintha saját történelmi tapasztalataival és megpróbáltatásaival vetett volna számot, hiszen ő is mindig a hagyományos erdélyi politikai realizmus híve volt, és regényének hőséhez hasonlóan az ő sorsa is tragédiába torkollott. Ligeti Ernőt és feleségét, jóllehet mentességet kapott a zsidótörvények következményei alól, 1945. január 11-én egy nyilas járőr elhurcolta lakásából, mindkettejükkel egy géppisztolysorozat végzett, csupán súlyosan sebesült fiuk maradt életben.

Rövidre szabott életét (mindössze ötvennégy évet élt) mindig az erdélyi magyarság és a magyar kultúra szolgálatának rendelte alá. Irodalmi utóéletének mindeddig két eseménye volt: 1969-ben a bukaresti Kriterion kiadó gondozásában Sőni Pál előszavával egy kötetben jelentek meg *A kék barlang* és *Az idegen csillag* című regényei, 2002-ben pedig Marosi Ildikó gondozásában és szép előszavával adta közre a csíkszeredai Pallas-Akadémia könyvkiadó *Kis/Ligeti/Könyv. A fedélzetközi utas elsüllyedt világa* címmel mindaddig a Pásztortűz 1934–1935-ös évfolyamaiban megbúvó *Elsüllyedt világ* című emlékiratát (amely a most ismét az olvasók kezébe kerülő *Súly alatt a pálma* előtörténetének is tekinthető). Fel kellene fedezni végre Ligeti Ernő írói és publicisztikai munkásságának nagy értékeit: ez ma az erdélyi magyar önismeretnek is fontos érdeke.

FEKETE VINCE

Nulla pont

Mint aki már valahol túl van, valahol az
alkonyba boruló dombok túloldalán, a
száraz venyigék, a kiszikkadt fű és az
irdatlan némaság honában, ott, ahol

már csak alig süt fel a nap, alig kel fel
az isteni szellő és nincsenek patakok, fák,
s a fákon nincsenek madarak, csak a semmi
van, a kápráztató pusztaság a kápráztató

alkonyatban. Valami olyanszerű vacogtató
közönnyel és tétova beletörődéssel fogadott
mindent, ami vele vagy velük volt kapcsolatos,
akkor, amikor végre most már csak tényleg

róluk, csak kettejükről lehetett volna szó. De
nem érdekelte láthatólag mindez, s már nem
érdekelte igazán semmi. Az egész életük
működése, az elmenések, elrohanások és

a visszakérezkedések, a hazatalálások és az
újbóli elmenekülések, s ennek az egész

bomlasztó és megállíthatatlanul terebélyesedő
fásultságnak a beszivárgása, mint kockacukorba

a kávé sötétjének-- megrontott mindent, ami volt
valaha és ami lehetett volna még egyszer...ha már
máskor nem, hát most...legalább most...talán.

Okosnak kellett volna lenni, józanul kellett volna
tudni ítélni, hűvösen mérlegelni, s nem úgy, mint
most is, amikor már késő, szuszogva és kapkodva,
s a már visszatarthatatlanul bekövetkezendő

bizonyosságának gyötrő tudatában próbálni
még valamit is, eligazodni az elmúlt évek egyre
gyakoribbá váló, egyre ijesztőbb és egyre csak
súlyosbodóbb eseményei között, melyek nem

vezethettek és nem is vezethetnének máshová,
tudta, csakis ide, csakis erre a nulla pontra,
ahol most külön-külön fogják a fejüket,
ahonnan már nem mozdul a láb, nem enge-

delmeskedik a test, és szó nem jön a szájra,
egy árva hang, annyi nem esik, hogy mégis,
s ugyebár...s mégis, mégis, mégis...

SZŐCS ISTVÁN

Jegyzet
Akkor mi még ne szóljunk semmit

Évtizedekkel ezelőtt egy ismerősöm egy eldugott kis székely faluból szegődtetett pesztonkát a gyermekei mellé, egy nagyon egyszerű és nagyon barna lányt... annyira barnát, hogy az restelkedett is eleget emiatt. Egy reggelen aztán összetalálkozott a házuk előtt egy koromfekete afrikai diákkal. Megrettenve szaladt az asszonyához: „Evvel mit csináltak? Mitől lett *olyan?*"

Az asszony megmagyarázta, hogy ezek így születnek, ez egy ilyen fajta, és nincs velük semmi baj... És egész életükben így maradnak? kérdezte a leányka. A válasz aztán bölcs megrendülést váltott ki belőle: „Akkor mi még ne szóljunk semmit!"

Gyakran jár így az ember, ha tévén keresgélés-böklászás közben egy-egy híresnevezetes színpadi mű *újfelfogású* változatával találkozik: és még mi szidjuk a csak kicsikét lebarnult, vidékies, ágaskodó, sznob, korlátolt rendezőinket akkor, amikor, lám, máshol...?

A legtöbb effajta rémlátomással operarendezések vágják gyomorszájon a nézőt, aki „csak jót akart": újból gyönyörködni egy valaha kedvelt operában... felidézni az áhítatot, amit a fiatalkorában először látott *Pillangókisasszony* vagy *Tosca* váltott ki belőle... Bár az ősidőkben az operaműfaj „recepciója" vidéki kisvárosokban még eléggé problematikus volt: a rádióból vagy egy-egy különösebben nagystílű ünnepi műsor alkalmából először hallottak drámai szoprán áriákat, koloratúrákról nem is beszélve, de egyesek már akkor kitűntek osztálytársaik közül, hogy legtovább bírták kacagás nélkül, utolsóként kellett lebujniok a padok közé...

Eltekintve az iskolás gyerekek csiklandósságától, az akkori kisvárosi nagyközönség körében is mint egyfajta bolondériára tekintettek az operára, hogy ott mindent énekelve mondanak. (Ödön, hová tetted a varangyos békát?) Bamba kiszólások és adomák jutottak ott mindenkinek az eszébe az operáról, olyasmik, hogy *bemutatták* a *Lóheringet,* vagy: *a Toscából csak a motoszkát látta...*

És az eset a Trubadúrral: A vonaton egymással szemben ül egy nagylány és egy fiatalember, élénk beszélgetésbe kezdenek, amikor a férfi rájön, hogy elöl a nadrágja végig ki van gombolva. Zavarában hirtelen kimutat az ablakon, a peronon egy színházi plakát: Járt-e színházban, kérdi, mostanában, és milyen volt?... s közben lopva sikerül egy gombot begombolnia. És így tovább, élénken faggatózik, mit szól az új színésznő tehetségéhez, szereti-e a táncbetéteket, vagy pláne a balettelőadásokat, így, rendre, s a végén már csak egyetlen gomb maradt hátra, s kínjában más már nem jutott eszébe, miközben óvatosan a gomb fele nyúlkált: *És látta a Trubadúrt?* Mire a lány: *Nem, de ha kiveszi, leköpöm!*

Újabban az ilyen nagyvilágból eredő előadásokon egyre inkább az az ember benyomása, hogy – *kivették*... és, legalábbis a tévéközvetítés során, a közönség nemcsak hogy nem köpi le, hanem átszellemülten tapsolja. Egyrészt valószínűleg azért, mert azt hiszi: valóban erről szól a darab, a többiek meg nem akarnak korlátoltnak, prűdnek, álszentnek mutatkozni.

*

Minap egy LOHENGRIN-közvetítés az Erkel Színházból, a régi Népoperából, Budapestről. Már akkor gyanút fog az ember, amikor a bevezető ismeretterjesztő szövegelés közli, hogy Lohengrin nem hattyún fog megérkezni, hanem – majd meglátjuk... A nyitány csodálatos, aztán fölmegy a függöny, a színpadon mindenki konfekciós, olcsó öltönyt visel, és úgy ágál benne, mintha az egykori Német Demokratikus Köztársaságban, magas pártfórum taggyűlésén lennének. Brabanti Elza a vádra, hogy ő gyilkolta meg fivérét, olyan arcjáték kíséretében felel, amely egy adó-tisztviselőnőtől is sok volna. Elfajulnak a dolgok, meg kell már érkeznie az áldozatkész lovagnak, hogy istenítéletnek felfogható bajviadalban megvédje Elza becsületét, és egyszer csak forradalmas mozgolódás, fiatalok csoportja tör be a terembe, feliratos táblákkal, például, hogy *Többpártrendszert akarunk;* a színpad közepét addig uraló behemót Leninfejet szétverik, megjön maga Lohengrin is, *diplomatatáskájára egy hattyú van festve,* és megkezdődik a nagy párviadal: táskájából szavazócédulákat vesz elő, marékszámra osztogatja a tömegnek, és mit ad Isten, meg is nyerik a választásokat! Leszedik a zászlókat, és kivágják közepükből a krikszkrakszot, s közben a zenekar hibátlanul, hatalmasan harsog, az énekesek hajszálpontosan adják elő nemcsak szólamukat, de *az eredeti szöveget* is... Az ember még reménykedik, hátha ki fog derülni, hogy az egész csak kolosszális ugratás, öngúny, de amikor a szünetben a magyarázó személy tájékoztat, hogy Elza és Ortrud ugyancsak demokratikus eszközökkel, parlamentáris külsőségek és keretek közt fogják megvívni egymással nagy élethalálharcukat, akkor azt mondom, a vicc túl hosszúra nyúlt, és már nem is lehet érdekes semmiféle csattanó, csak a készülék gombjáé.

A legiszonyatosabb az, hogy annak idején, amikor B-né elvtársnő, Z. Manci és D. Klára elvtársnők ilyen szellemben és ilyen módszerekkel rendeztek, illetve szerkesztettek, könyvkiadónál, rádióban, és amikor a gyermekdalokból, amelyekben a hazatérő vándor keresi: merről integet falujából hívogatóan *a messzi torony teteje,* ki kellett javítani arra, hogy messzi üzem teteje, a papsajtot meg – macskasajtra, akkor mindezt somolyogva fogadta a megtűrt „szakértő", mivel az elvtársnőket a varrógép mellől vagy a felsőrészkészítő műhelyből szólította el az osztály a nagy kultúrcsatába, azonban ennek a *Lohengrinnek,* amit már nyugodtan nevezhetünk *Lóheringnek* is, a rendezője sok-sok nemzedékig visszamenően szuperintellektuelek leszármazottja, sőt magának Richard Wagner zeneszerzőnek vérbeli dédunokája (vagy ük?), de ha még nem is az volna, úgyis „világnagyság".

Hát akkor mi, itt, valóban ne szóljunk semmit...

*

Mindig a legfrissebb borzalom a legkínzóbb és legkínosabb. Prokofjev *Rómeó és Júlia* balettjének 1938-as brünni bemutatója óta úgy tartotta a művészeti világ, hogy a XIX. század romantikájának legnemesebb vonásait sikerült átmentenie a modern világ kellős közepébe, úgy, hogy a romantika is megmaradt, és a modernség is jóllakott. Az 1954-es filmváltozat óta milliók és százmilliók győződhettek meg róla, hogy a leghagyományosabb balettművészet és a zenetörténeti folytonosságot legszigorúbban őrző dallamosság is, mindenféle elméleti spekulációt félrehárítva, tovább képes élni modernséggel túltelített atmoszférában is. Mindenhez csak ember kell, azaz művész, és nem teoretikus.

Egy tévécsatorna a lyoni opera *Rómeó és Júlia* balettjét közvetíti. Mindjárt az elején az alvilág lehe csap meg abból a látványból, hogy a Montague-tábor ócskaruha-boltokból (second hand) kikerült vasalatlan ruházatot visel, és antiglobalista tüntetőként viselkedik, míg Capuleték hívei amolyan, a *Waffen SS* egykori különítményeseitől *levedlett* snájdig fekete mundérokat, egyszóval úgy néznek ki, mint őrző-védő szolgálat „munkatársai" holmi milliárdosok lakóparkjában. (Ezt a benyomást kiegészítik a magasban húzódó acélpallók, „gyilokjárók", börtönkerítést idéző világító és jelző berendezések és természetesen a farkaskutyás járőr.)

A cselekményen nagyon nincs is mit ismertetni. Az hagyján, hogy a Dajka két személy, fehér-fekete dominóban, Lőrinc barát nincs, szülők sincsenek, csak biztonsági őrök vannak. Párbajjelenetek? Egyszer egy lopakodó tüntető, egy olyan second handes hátulról támadva – eigene Hand – borotvával elvágja egy biztonsági ember nyakát (mert a *mai ember* elutasítja a párbaj nevetséges és utálatos szokását!), aztán Mercutiót husángokkal és dorongokkal hosszasan és ismételten agyonverik (bézbólütős elhárítás), és amikor Rómeó halottnak hiszi Júliát, megpróbálja eltáncolni vele a tibeti misztériumokból ismert *„tánc a hullával"* szertartást, majd fogaival a halott hüvelykjét szájába véve, karjait emelgeti s a ravatalon elrendezi. Amikor Júlia magához tér, az immár halott Rómeóval az Izisz-Ozirisz misztériumot játssza el, fölötte lebegve próbál vele szent nászban egyesülni, majd miután fogaival ő is elrendezi a halott karjait, elővesz egy nagy beretvát, és felvágja ereit... aztán már nem is tudom, hogy lett (és lett-e egyáltalán) vége, mert káprázni kezdett a szemem...

A legdühítőbb itt is az volt, hogy a zenekar tökéletes tisztasággal szólt, és a táncosok nemcsak akrobaták és műkorcsolyázók voltak, hanem igazi táncművészek...

Vajon jobban elviselné az ember az ilyen átértelmezéseket akkor, ha szimfo-

>>>>>>>>>>

>>>>>>>>>>>>

nikus zenekar helyett szájharmonikás, rizseskócsög-rázogató, benzineskanna-ütögető együttes kísérné a produkciót? Így ugyanis van valami olyasmi benne, mint amikor barbár gót ökörszarvas harcosok arra kényszerítették a római tisztelendő nővéreket, hogy az oltár tetején hastánccal szórakoztassák őket. Hogy még itten nem tartunk, azt egyelőre csak a hegedűsök és oboások szakszervezete akadályozza meg, mert nem akarnak kenyér nélkül maradni...

*

Százegy éve jelent meg *A tömegek lélektana* Le Bontól. Azt írta, a kultúra lebontásának első jele az, hogy a színikritika elvesztette befolyását. És ha a tömeg elkezdi a kultúra lerombolását, addig nem hagyja abba, amíg be nem fejezi.

Mindjárt hatvan éve, hogy André Breton viszont azt írta: *A győztesek átveszik a legyőzöttek ideológiáját!*

Ez ugye az egyenruhákra is vonatkozik, mint azt az őrző-védő Capuletek szemléltették. Ha majd – remélem minél hamarabb – végleges győzelem arattatik a terrorizmus felett, az irodalomelmélet és a művészetelmélet professzornői, a színházi rendezőnők és a színikritikusnők *csator* viselésére kötelezetnek: csakis eltakart arccal jelenhetnek meg a nyilvánosság előtt. (Mennyire időszerű volna ez már! – az ő érdekükben is.)

Ami a hím esztéták sorsát illeti, Ferdinándy György egyik elbeszélésének részlete jut eszembe, a Karibi-szigetek egyikén játszódik:

„Ekkor szállt partra Grenadában a Navy. A hadművelet pazarul sikerült. Az ellenállókat felkoncolták, a győztesek tiszteletére fogadást adott a diplomáciai testület. A Nagy Meaulnes (a francia követ beceneve) formában volt aznap este:

– Miért is tetszettek partra szállni? – faggatta a pirospozsgás tábornokokat.

– A demokrácia védelmében! – felelték ezek készségesen, ő pedig megkérdezte, hogy hol volt észlelhető demokrácia...

Aztán egyszer csak elvesztette a türelmét:

– Mon cul! – mondta a speciális osztagok parancsnokának.

– Please? – kérdezték a tisztek udvariasan.

Georges pedig letolta a nadrágját, és megmutatta, hogy a szóban forgó gallicizmus mit jelent.

– Hiba volt – vallotta be később. – Szarvashiba, de jólesett.

Egész este az asszonyok gyűrűjében magyarázta, hogy az ügetőn meztelenül köröznek a lovak. A látvány botrányos, és emberi méltóságukban sérti a négylábúakat.

– Fehér gatyát hord! – járt körbe a hír.

Meaulnes megnyerte magának a hölgyeket."

Később színházi és operai rendezéseket vállalt Lyonban és Kolozsvárott. És az *El Periodicó*ban szokott nyilatkozni.

LÁSZLÓ NOÉMI

Karácsonyi Zsolt lábnyomai a Sárga parton

Az a rendkívül megszégyenítő helyzet állt elő, hogy fél óra alatt szeretném ezt a könyvbemutató szöveget megírni, azután, hogy az éjszaka Szentgyörgy és Kolozsvár között együltömben végigböngésztem Karácsonyi Zsolt Sárgapartjának nyomvonalait. Ráadásul a nagyítóm sem volt amolyan vérbeli irodalmi Sherlock Holmes-i detektívcsoda, csupán az apróbb, üzleti fajta, amivel bogarakat vizsgálgat nyári szieszta idején az ember.

Pedig a Sárgaparton korántsem bogarak járnak. És éles szeme legyen annak, aki a böngészgetéshez hozzálát. A sárga parton elsősorban az ősz színei laknak, a sárga, a kék, a zöld, a barna, mint ahogyan maga az ősz is számtalanszor emeli fel kérdő tekintettel vagy makacsul némára zárt ajakkal fejét ebben a könyvben. Mert a tengeri csillagok, zöld kígyók, sellők és kankalinok közt a sárga parton bizony nehéztestű, nehezen emészthető húsú kérdéstömegek hevernek, lezárt és lezáratlan történetek, felfejtett, eldolgozatlan élettetemek.

Ezt a vonulatot tartom Karácsonyi Zsolt második könyvében legértékesebbnek: az önmagát, az identitást, a létet, a szerelmet mint valós dolgokat megkérdőjelező, és mint számtalanszor újraírható és újraindítható jelenségeket megerősítő szövegvezetést. Melynek legerősebb színfoltja az Ismeretlen Rózsa szonettciklus, az ismeretlen nőhöz írt szerelmes szonettek tizenkét fürtű koszorúja, szalagján álljon itt az első darab két zárósora: Első szavad hozzám ma el sem ér, de ismeretlen rózsaként világít.

Ennek ellenpontjaként említeném a kötetet lezáró töprengő, líraiságából kitekintő és kibeszélő A verslovas, ha visszanéz végverset, mely először vastag, vörös vonallal áthúzza ezt az egész harmonizáló sárgapart világot: Én, aki tudtam, hogy ebben a világban minden a másikban meglevő hasonlóság miatt nevezhető valóságosnak, az elképzelhető valóság varázsköréből kilépek, ahhoz, hogy az utolsó sorokban mégis makacs és ravaszkás gesztussal további egérutat adjon a versírónak illetve szövegeinek, egérutat, mely a következő kötet anyagához vezethet: A ki nem mondott világok között még tündökölnek csillagaim.

A könyv teljes egészére egy másik fajta kettősséget is jellemzőnek érzek, amely kettősség nem búvópatakszerű jelenség, hanem teljesen felvállalt. Egyik oldalon állnának a Lengyel Uhr tipusú, formai bravúrral töltekező, tipikusan Karai szövegtüzijátékok, talán még a szonettek mívességét, az itt-ott, és nem is oly ritkán felbukkanó nyugatos formai megoldásokat és hangvételt is ide sorolnám, ez bizonyos értelemben véve, most már, hogy a második kötet partjáról tekintünk vissza e versek tengerére, mondhatni: Karácsonyi Zsolt alapjárata.

A másik oldalon sorakozna az, amit igazán eredménynek tartok a Sárgapart szimfónia hangzásában, vagyis a boncolgatás gyakorlata, mely boncolgatás egyaránt irányul a vers alanyára és tárgyára, ennek a magatartásnak jegyében születet szövegek pedig szárazabbak, szikárabbak, nem élnek a rím, a szabályos ritmus cicomájával, ám olykor paradox módon ennek köszönhetően képesek valami valóban nemes tisztaságú párlatot a nyelvből desztillálni. Olyan sorokkal találkozik nem egyszer és nem kétszer az olvasó, ami miatt jólesően nyugtázza majd, hogy ezt a kötetet beszerezte.

Példálózni egyrészt időm szűke és hozzáállásom botrányos felelőtlensége miatt sem, másrészt azonban azért sem fogok, mert elképzelhetőnek tartom, hogy ezek a sorok mindenki számára más és más sorok lesznek, akkor pedig minek lőni le előre a paradicsommadarat és tenni kitömött formában közszemlére a nagyérdemű elé? Annyiért szavatolhatok, hogy Szentgyörgy és Kolozsvár között többször ért Karácsonyi Zsolt verseinek közsönhetően az a varázsütés, amiről mindannyian tudjuk: költő műve ez. És hogy mi mindenre jó még egy verseskötet azon kívül, hogy bele-bele lapozunk számok gyötörte kis énünk gyógyítgatására, azt hadd példázzam végül azzal a verssel, amit Karácsonyi Zsolt kötete elolvasása következtében nem tudtam nem megírni:

Szedelőzködés

Nehéz az értelmet kifordítani miután
eleve fordítva került a szívfogasra.
Megszámlálatlan vagonokkal
a tehervonat
kifut, az állomást az önvád behavazza.
Telik a lélegzet, összeborul egymásra
hordott fogas, szív, vonat.
A huzalokban megbolydul az áram,
negatív töltetek tolakszanak.

Lépés előre, kettő hátra, jobbra,
balra, középre, mintha fontos volna,
mintha egyetlen választás adódna:
lépni kell,
ez a fogas, gerinc, nyakmerevítő, vállfa
amit az ember belülről visel,
hogy minden lépés után maradjon erő
újabbat lépni. Amitől a toporgási vágy
fokozott hevességgel tör elő.

Ha nem lép, összetör, maga vagy
mást az ember.
De jó, hogy élünk s van mit kezdeni
a rosszul begyakorolt fegyelemmel,
a rosszul fogasra dobált, félrecimkézett
ronggyal,
amiről csak a használati utasítást
tudjuk lefejteni azonnal, majd
letérdelve nézzük
a sok kifordított zsebet. De jó,
hogy aki fogast
adott nekünk, biztosan tévedett?

SERÉNY MÚMIA 258

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti: Karácsonyi Zsolt 2004

FEKETE VINCE

Tíz év Múmia

Amikor kilencvenhárom őszén vagy húsz-harminc fergeteges irodalmi kör után, alig néhány közléssel a tarsolyunkban, egy dossziényi kézirattal a kezünkben megjelentünk a Helikon szerkesztőségi ajtaja előtt, és bekérezkedtünk az akkor még két oldalnyi Serény Múmiánkkal a lapba, talán nem sokan gondolták azt, hogy megérjük és megírjuk a több mint 250 lapszámot, s hogy együtt koccinthatunk majd – esetleg – a fióklap tízéves születésnapján.

Akkoriban voltak talán olyanok is, akik azt hitték, azt hihették, esetleg azt várták volna el, hogy ezek a fiatalok most aztán ajtót-kaput berúgnak, szőnyegbombázással lerombolnak mindent, testvért letaglóznak, apát megölnek, nagyapát kiirtanak, lánytestvért megerőszakolnak. De nem így történt. Mert azt az ajtót nem kellett berúgni, hiszen készen kinyitották előttünk, és azt mondták, gyertek be, nézzetek szét, üljetek le, ide rakjátok be a holmitokat, majdhogynem a keblükre öleltek. A félelmetes szerkesztőkből kollégák, barátok, mesterek lettek, akikkel együtt, és akik mellett – most már elmondhatom – nagyszerű érzés volt dolgozni. Elfogadtak és vállaltak minket úgy, ahogy voltunk. Bátorítottak, ha nem is mindig éppen szóval, szavakkal, de azzal, amikor engedték, hogy a magunk kedvére írjunk, hogy sokkal individuálisabbak, sokkal játékosabbak, könnyedebbek, szókimondóbbak lehessünk, mint amilyenek az elődeink voltak. És ami a legnagyobb előnyünk volt az előző nemzedékekkel szemben, hogy nem voltunk elkötelezve, se lekötelezve, és nem is kellett sem el-, sem lekötelezve lennünk senkinek és semminek. Ha csak nem a tulajdon lelkiismeretünknek.

Az a fiatal nemzedék, amelyik akkor indult, mára már lassan a középgenerációhoz tartozik, több kötetes írók-költők mindannyian. Vannak közöttük olyanok, akiket jobban ismernek, akiket jobban felkapott valamelyik „kánonnak" a szele és odébb röpített, és vannak, akiket kevésbé. Azóta már az egy-két körrel utánunk indulók, de magukat még hajdani múmiásnak tartók között is már ismert és elismert írók, költők vannak.

Az „öreg" szerkesztő – jelen sorok írója – pedig úgy érzi, hogy amennyire tudta, amennyire erejéből futotta, elvégezte dolgát, megtette kötelességét. Sok fiatal indult el a Serény Múmiában, sokan befutottak közülük, és természetesen voltak olyanok is, akik elhallgattak, akik leléptek a porondról. Tíz év – láthatjuk – különösen a Múmiák esetében nem sok. Hogy egy kevésbé múmiás közhellyel éljünk: sok minden megtörtént velünk ezalatt a tíz év alatt, jó is rossz is, és tanultunk mindenből, azt hiszem, mindannyian. Annyi volt a tíz év nekünk, múmiáknak, mint egy perc, egy óra vagy csupán egy év. Jöjjenek hát a fiatalok, a fiatalabbak a saját csapatukkal, a maguk más világlátásával, és a maguk értékeivel.

Kerüljetek bennebb, fiúk, lányok, foglaljatok helyet, érezzétek jól magatokat.

És jöjjön az újabb Múmiáknak a következő tízezer év

KARÁCSONYI ZSOLT

Kemény Serények

A múmiák kemények. Tudjuk, hogy serények is tudnak lenni, de kemények is, pont olyan kemények, mint a piramisok, egy-két évezred semmiség nekik. Ám mielőtt valóban múmiákká változtak volna számos változáson mentek át. Olyan változásokon, amelyeket köznéven életnek neveznek. Aztán évezredekig vártak, keményen és konokul, csupán azért, hogy ugyanolyan keményen elinduljanak, megalapítva az új (a régi) irodalom előretolt helyőrségeit. Mindez megtörtént. És nem akárhol történt, hanem Erdélyben. Ami azért bír különleges jelentőséggel, mert a múmiák fellépésének pillanatában az összmagyar irodalom súlypontja Erdélybe került át (és ki tudja, talán még itt van mind a mai napig). Azóta a múmiák számos változáson mentek át ismét, olyan változásokon, amelyeket – fennköltebben szólva – irodalomnak, azaz: vers és prózaköteteknek, felolvasásoknak, komoly és serényen szerény szerkesztői munkának neveznek.

A Serény Múmia jó tíz évvel ezelőtt indult útjára, változott, alakult, de most már egyértelmű, hogy a serénység nem volt hiábavaló, hiszen a Serény múmia oldalain közöltek azok is, akik lassacskán már az erdélyi magyar irodalom derékhadát alkotják. Fekete Vince, Sántha Attila, Orbán János Dénes, és a többiek. Lehet, hogy voltak olyanok, akik úgy gondolták, a Serény Múmiából semmi SeM lesz, nem több diákos hőzöngésnél, egyetemista élcnél. De kiderült, hogy nincs ebben SeMmi ÉLC, hiszen a LÉC nem rezgett be, a múmiák mindannyiszor könnyedén vették az akadályokat. Nem csoda – jól konzerválták a rejtett energiákat, még annak idején.

Tiszteletre méltó már az is, ha egy nemzedék önálló fórumot teremt, de még fontosabb, egy olyan szerkesztő, aki keményen és serényen dolgozik, hogy legyen utánpótlás, érkezzenek a friss légiók, ne maradjunk újabb irodalmi fegyvertények, jó szövegek nélkül.

A Serény Múmia szerepe az volt, és az lesz a továbbiakban is, hogy figyelje az újoncokat, elnézze a hibákat, ha látja: lesz még ebből igazi díszlépés, miközben a derékhadról és a folyamatos változás/újítás múmiai szükségletéről sem feledkezhet meg.

Vince mester a stafétát némi borok és pezsgők közepette átadta nekem, aki tíz évvel ezelőtt először közöltem a Serény Múmiában. De az átadás ellenére a lényeg: a serénység és a keménység – megmarad.

A kilencvenes évek elején egy új csapat szuronyai villantak meg, készen akár a közelharcra is. Az azóta biztosított terepen már sokkal könnyebb megtalálni a megfelelő irodalmi célpontot, és az új egységek is tele tárral közelednek.

ZSIDÓ FERENC

A szimuláns

Szemtől szemben ültek egymással, komoly arccal. Az ajtó csukva volt, senki sem zavarhatta meg őket. Beszélgettek, pontosabban kérdezz-feleleket játszottak, nem is tét nélkül.

Lássuk csak, hány éves vagy is te? – kérdezte a felnőtt, és belekukkantott az irataiba.

Tizenkettő – mondta a fiú egykedvűen.

És szeretsz játszani?

Persze. Attól függ, mit.

És mit szeretsz?

Hát..

Például a késsel?

Például...

És a nagymamádat szereted?

Igen! – válaszolta meggyőződéssel a fiú.

Az jó! Nagyon-nagyon jó – mondta nyomatékkal a felnőtt, hümmentve, fejét csóválva.

És maga, maga szereti? – érdeklődött a fiú.

Hogyne, hogyne..., mondd csak, szoktál verekedni?

Minden fiú szokott verekedni!

Milyen gyakran?

Az attól függ. Ha például felidegesítenek, vagy...

Könnyen felidegesedsz?

Nem olyan könnyen, mint egyesek!

A nagymamádra sokszor voltál már ideges?

Nem. Az apámra többször vagyok. Vagy Sanyira, a testvéremre.

A felnőtt hallgatott, kivárt. Cigarettára gyújtott, élvezettel fújta ki a füstöt, közben ujjaival dobolt az asztalon.

Itt az áll – mutatott aztán a papírjaira –, hogy késsel támadtál a nagymamádra. Hátulról. Öt centiméteres sebet ejtettél rajta, szerencsére csak izmokat vágtál át, így nem lett komolyabb baja.

Elmagyarázom – mondta a fiú dacosan.

Jó. De először gondolkozz. Szüleid azt mondták, célba dobást tanultál, s véletlenül találtad el a nagyit.

Ez nem igaz – rázta a fejét fintorogva a fiú.

Persze, hogy nem igaz! Az orvosok megállapították, közvetlen közelről, felülről szúrt sebről van szó.

Nem akartam megölni!

Hiszek neked. A nagymamád először nem akart orvoshoz fordulni, de aztán túl sok vért veszített. Az orvosok be kellett varrják a sebét. Ők értesítették a rendőrséget is. De mindegy. A nyomozás immár lezárult. A következményei is megvannak... Most azonban nem erről akarok beszélni. Kérlek, mondd el nekem, csak nekem, miért tetted?

A fiú pár pillanatig lesütötte a szemét, komoran, konokul nézett maga elé. Úgy tűnt, tusakodik. Mintha kívánna is beszélni, meg nem is. Mintha legszívesebben faképnél hagyná ezt a kíváncsi, jóságot és nyugalmat játszó felnőttet. Mintha mégse. Amikor végre megszólalt, hangja erőltetett, elcsukló volt:

Amikor gyermek volt, szokott maga segíteni a szüleinek? – kérdezte.

A felnőtt megütközve, értetlenül nézett rá.

Szoktam – válaszolta aztán, vállát megrántva.

Én is – mondta a fiú. El is várják. Tudja, hányszor, megszidják a testvéremet, Sanyit, mert ő nem akar segíteni?! S mindig azt mondják neki, pont olyan hitvány vagy, mint Géza bátyád volt. Ő az édesanyám testvére. Sokszor elemlegeti a nagymamám, de az édesanyám is, hogy mennyi baj volt vele. Hogy semmit se lehetett rábízni. Hogy folyton meglógott a munka elől. S hogy ennek meg is lett az eredménye.

Mi lett az eredménye?

S hogy én ne róla vegyek példát, hanem legyek jó fiú, és segítsek nekik, ha kérik.

A felnőtt bólogatott. Mint aki kezdi érteni a dolgot. Úgy tűnt, lassan egymásra hangolódnak.

De nem kérik – folytatta a fiú mind hevesebben. Sőt, nem engedik! Hányszor volt, hogy dolgoztak valamit, s én odaugrottam, hogy segítsek. Nem, kisfiam, menj csak nyugodtan játszani, mondták mosolyogva. Főleg a nagymamám.

Szemmel láthatóan mind jobban beleélte magát mondandójába. Arca kipirult, összeszűkült szemmel, mereven bámult egy pontot a falon.

Amikor ezt történt, már úgy éreztem, kész, vége. Nem mehet tovább. Épp egy nagy tábla szalonnát darabolt a nagymamám. Szegénynek már nincs elég erő a kezében, nem bírt a kemény szalonnabőrrel, hát elkaptam egy másik kést, s odaálltam, hogy segítsek. Elküldött: hagyd csak, kisfiam, majd én. Dühös lettem. Nagyon dühös. Azért küld el, hogy majd mondhassa azt, hitvány kölyök voltam, sosem segítettem? Azért? Hát miért nem engednek jónak lenni? Kezemben volt a kés. Felemeltem. Fogamat összeszorítottam, szememet lehunytam, aztán lesújtottam. Nem is tudtam, hová.

A felnőtt fejét csóválta, aztán hümmentett, mint aki hiszi is, nem is, amit hallott. Hogy valaki hátba szúrhat valakit csak azért, mert az nem engedte segíteni? Hosszú pályafutása alatt ilyent még nem hallott.

És? – kérdezte aztán firtatóan.

Bánom, persze. Nem is tudom, mi lett akkor velem...

Amint hallottam, azért voltak még ilyen agresszív megnyilvánulásaid, kegyetlenkedéseid. Nem is olyan rég...

A fiú értetlenül nézett rá, fejét tagadóan rázta.

S az mi volt – folytatta a felnőtt –, amikor levágtad a macskátok farkát? Az nem kegyetlenség? Tisztában voltál, hogy fájdalmat okozol neki?

Ó, az egészen más! – legyintett a fiú, szemmel láthatóan megkönnyebbülve.

Hogyhogy más?

Tudja, miért tettem? Sokszor kértem a szüleimet, vagy a nagymamámat, meséljenek érdekes történeteket a gyerekkorukból. Pár dolgot meséltek, de aztán csak vonogatták a vállukat, hogy fiam, rég volt, nem igen emlékszem, meg hát nem is történt egyéb érdekesség. Meglepődtem. Vajon én is így leszek majd a gyerekkorommal, hogy csak pár dologra emlékszem? Arra gondoltam, csinálnom kell olyan dolgokat, amelyek elég érdekesek ahhoz, hogy megmaradjanak az emlékezetemben, hogy majd legyen, mit elmeséljek. Hát ezért vágtam le a macska farkát.

A felnőtt fejét csóválta, aztán hümmentett, mint aki hiszi is, nem is, amit hall. Hogy valaki csak ezért levághatja a macska farkát? Hosszú pályafutása alatt ilyent még nem hallott.

Élmény volt, elhiheti nekem – folytatta belemelegedve a fiú. Nem fogom egyhamar elfelejteni. Ahogy elcsíptem, a nyakánál fogva, nyomban megérezte a veszélyt, védekezni és fújtatni kezdett. Amíg valahogy beszorítottam a lábam közé, mind összekarmolt. De akkor már nem menekülhetett. A térdemmel lenyomtam a fejét, aztán megmarkoltam a farkát, s a késsel, amit előzőleg kézügybe helyeztem, egy nyisszantással levágtam. Tőben. Micsoda rettenetes hangot adott ki! Nyávogás meg vinnyogás meg jajgatás volt az. Akarja, hogy utánozzam?

A felnőtt megborzongva rázta meg fejét, arra gondolva, milyen kis vadállattal van dolga. S hogy elárulta magát ezzel a történettel! Vagy csak szerepel? Milyen meggyőzően adja elő a sztorit, milyen fordulatosan! Mintha előre kigondolta volna!

Amikor pedig kiengedtem a lábam közül – tért a fiú a történet befejezésére –, felugrott félméteres magasba, aztán úgy elszaladt, mint akit puskából lőttek ki. Azóta nem nagyon látjuk. Meg-megjelenik a háznál, nagy félve eszik egy kicsit a tányérjából, aztán tűnik el megint.

S szerinted mindez nem volt kegyetlenség? – kérdezte meg a felnőtt rövid hallgatás után.

Miért lett volna az? Láttam még farok nélküli macskát!

A felnőtt ingerült lett. Ez nem érv, te átok fattya, akarta mondani, de aztán erőt vett magán. Úgy érezte, semmi érdemlegeset nem sikerült megtudnia erről az összevissza locsogó, álnok macskagyilkosról. Hogy egy lépéssel sem került közelebb a megfejtéshez: valójában miért vágta bele a kést a nagymamája hátába. Milyen lelki okai lehetnek a dolognak. Milyen tudatalatti indulatok feltöréséről. Mert arról van szó. Mert arról van szó?

Hogy lazítson egyet, újból cigarettára akart gyújtani, ám észrevette, egészen tele van a hamutartója. Fel akart állni, hogy ürítse bele a sarokban lévő szemétbe. Ahogy szándékát megértette, a fiú felugrott: Majd én!

Hagyd csak, fiam – hárította el a felnőtt hivatalos udvariasságból – elintézem én.

A fiú foga megcsikordult:Elintézi?

A felnőtt nagy nehezen ártalmatlanná tette a rátámadó fiút, aztán ráfirkantotta a lapra a diagnózist: szimuláció? Így, kérdőjellel.

Zsidó Ferenc: 1976, Székelyudvarhely, kötete: Szalmatánc (2002)

BURUS JÁNOS BOTOND

A szeretet megérkezik Szovátára

– Mert minden baj belülről fakad, higgyed el, mondta Laci, és kifordított kezefejével ütögette mellkasát. Vastag ujjaival dobolt a mellényén, apró, sötét foltok maradtak a bársonyanyagban.

– És mindegyiknek első és legfőbb okozója az át nem sütött flekkenhús, és a sör, és az elszívott cigaretták és a konyak, amit ráisznak a sörre. Én csak tudom, nekem ez szakma. Hogy ránézésre megmondjam, milyen fajta a vendég, és milyen baja van. Ez agymunka, öregem, egy sakkvilágbajnokság is kutyafasza mellette. Mit ránézésre! Rápillantásra kell tudni. Hogy miféle-kiféle a kliens. Mert ha vastag, vagy siet, nem kell visszaadni az egésztől. Vagy hogy egyáltalán van-e léje, vagy csak potyázni akar. Diszkrécióra vágyik, vagy izgága, vagy részeg, aki megrongálhatja a berendezést, és akkor el kell kísérni, hogy lássa, foglalkozva van vele. Aztán nem is mindenki tudja csinálni, gyomor kell hozzá és idegek, érted, mert sokat kell vergődni, amíg eljutsz, hogy a zöldág babért teremjen. Meg kell legyen az ambíció benned. Szóval ezek vannak nagyban. Persze, a konkurrencia, hát az van, hogy rothadjanak meg, ismered a fajtát, mind asszik, hogy ők valami világközepe, de én rájuk se köpök, megvannak a saját visszajáró palijaim, a fürdővendégek is szeretnek, mert tisztaság van, kellemesség, arra ott az asszony, de az aztán reggeltől estig, megesküszök, épp hogy ki nem törli nekik. És ellátottság, az fontos, hogy legyen, és tehát ők se köpnek rájuk. És én se. Na.

– És Laci megfordult saját tengelye körül, és köpött egy kevés nyálat felfelé, a domb tetején lévő fehér homlokú, elegáns, karcsúra esztergályozott tornácoszlopos Tivoli vendéglő irányába.

– Na érted most, Ödi, hogy mi a pálya. Mondj már te is valamit, az isten szerelmére.

– Bilibók Ödön szendén mosolygott, hálás mozdulatokkal és egy nyomorékká gyűrt kockás zsebkendővel letörülte szemüvegéről a reápreckelődött nyálcseppeket.

– Értem, Laci, hogyne érteném. És én is köpök. És nagyon-nagyon örvendek, hogy viszontláthatlak, Laci. Te mindig is vagány gyerek voltál, tudtam, hogy neked érvényesülni kell. Hogy kiharcolod magadnak a huszonegyet. En tisztellek-becsüllek, komolyan mondom. Drága barátom! – és Bilibók Ödön megölelte a nála másfél fejjel magasabb, széles vállú, pocakban domborodásnak indult, de egészében véve nagyon stramm Lacit. Fejét a vállára hajtotta, tenyerével szelíden paskolta, ehhez lábujjhegyre kellett csipeszkedjen.

– Velem is baj van, Laci, engemet is rág, itt belül, ahogy mutattad, és te látod ezt. Ahogy ott a padon ültem, ha te nem jössz, Lacikám, hát én is megesküdhetek neked, már ott tartottam, hogy nem tudom, mit csinálok, néztem a récéket, és arra gondoltam, vajon mi az istencsudáját találhatnak maguknak enni abban a sós vízben. Talán a meleget érzik, olvastam, hogy harmincnégy fokig is felmehet a termál. Talán mindannyian így vagyunk evvel, édes Laci, keressük a melegséget, még ha nem is tudunk kihalászni aztán semmi megenni valót. Nagy bolondság, mivel maradsz azután, csak a bajjal, hogy rágja a bensődet. Tetves az élet, Laci.

– Hát mért nem így mondod, hogy mi a gáz, öregem, minek ekkora körítés neki. Néma gyermeknek annya se. Elmegyünk, befalunk valami meleget, én se ettem még rendesen ma, két falatot csak, azt is féllábon. Na ne hülyéskedjél velem, hány éve nem láttuk egymást, Ödi.

– Rá lehetett látni a tóra a büfé teraszáról, még nem volt szezon, egy páran lubickoltak, ötvenes férfiak rózsaszín dresszes, nagymellű feleségeikkel, az asszonyok nevettek és sikongattak örömükben, ahogy uruk karjában uszótempókat végeztek, kivillantak szájukból a tett fogak, egy-egy első híd felfehérlett a még erőtlen napfényben. Laci egy karikába pöndörödött lengyelkolbász szeletkét hajkurászott a plasztikvillával, itt jó a kaja, a főnök haver, mondta teli szájjal. Bilibók Ödön óvatosan emelgette szájához a miccset, a papírtányérról mustárt kent fel egy darab kenyérrel, és bekapta.

– Nem tudtam, hogy félember vagy, röhintett Laci, mikor kirendelte a vodkát a sör mellé. Na nem az, én se vagyok piás, tudod, nincs már se időm, se idegrendszerem a nagy bulikhoz. Pedig jól bírtam, ha visszaemlékszel, milyen berúgásokat csináltuk, apám, középiskolában.

– Bilibók Ödön szerényen dadogta, hogy nem akarja megterhelni a barátját, de visszaemlékezett, azt mondtuk rólad, csatornapléhből van a gyomrod, Lacikám, isten éltessen téged is.

– Amikor lehánytam a bankett előtt a Balog Domi kosztümnadrágját! Kacagtak, újra összekoccantották a poharat.

– Domokossal mi van, kérdezte Ödi, á, ott eszi a fene Maroson, húzta a vállát a másik, kínlódik, benzinkutat akart nyitni, aztán nem kapott rá engedélyt, bement Bukarestig, mert úgy tudta, van ott valaki a minisztériumban, akivel lehetne intézkedni, de behúzták, egy kalap pénzt hagyott ott. Most társ egy mosóban, de hiába patron, oda kell neki állni a slag végire, mocsok meló, kaparni a koszt minden szaros Dácsiáról.

– Hallgass meg, Ödi, úgy mondom neked, mint az édestestvéremnek, mikor idejöttem nyolcvanhatban, nem volt itt semmi, csak a pártvillák, érted, az asszony szovátai, mind ette a fejemet, hogy költözzünk át, egyem meg a szivit, jobban tudta akkor, mint én, hogy kell mozdulni. Mert figyelj ide, jön valaki, jössz például te, és azt mondod: milyen finom élete van ennek, vállalkozó, megvan mindene, satöbbi így tovább. De hogy mi van mögötte, azt nem látja senki, egy pokol, ha érted, amit mondok, a stressz, az megöli az embernek a gondolkozását. Mást ne mondjak, ma reggel is cirkuszom volt a szállítókkal, az a rengeteg papír meg minden, olyan a fejem, hogy jobb nem is beszélni róla. Tégedet se ismertelek volna meg, ha nem szólsz rám, mondom, ki az a nyamvadt ott a padon. Ezt példának hozom fel, hogy kinyissam a szemedet.

– Bilibók Ödön szeméből elkezdtek szivárogni a könnyek. Fázósan összehúzódott kopottszürke zakójában, mellén megreszketett a műszálas ing.

– Cili elment, Lacika.

– A másik meghőkölve nézte.

– Elhagyott. Kiment Olaszba, befizetett egy útra, megnézték Velencét, mindenfélét, aztán megkérte a sofőrt, nyitsa ki a csomagtartót, akkor beszéltek vele utoljára. Azt mondta, mutuly vagyok, Lacika.

– Laci tartotta vállán egykori osztálytársa kopasz, kicsi koponyáját, az meg egyre csak zokogott, nem akarta abbahagyni, már vagy öt perce bőgött, a pincér és két fagylaltozó vendég bámulta őket, kezdett kellemetlen lenni. A szabad kezével intett, rendelt még két vodkát, meg kellett tartsa a poharat, hogy ki ne lötyögtesse a remegéstől Ödi, a fülébe suttogott, de nem tudta, mit kéne mondjon, őszinte részvétem, szaladt ki végül a száján.

– Azóta se éjjelem, se nappalom, olyan vagyok, mint a kivert kutya, melyen titkos féreg foga rág.

Bilibók Ödön lecsillapodott, zsebkendőjével szétmázolta arcán a könnyeket.

– Tudod, mit csinálok azóta, Laci? Végigjárlak titeket. Akit csak tudok, a régiek közül. Mindenkit az osztályból. Már csak ti vagytok meg nekem. Olyan jó látni az örömötöket. Hogy mindenkiből ember vált, igen, hiába mondta annyiszor Csuka tanár úr, hogy nem lesz semmi se a bandából.

– Ödi, én átérzem a fájdalmadat. Nem is tudom, mit mondhatnák neked. Cili nagyon jó csaj volt.

– Ő egy angyal, Lacikám. És Bilibók Ödön újra sírvafakadt.

– Nem szabad megtörni, Ödi, meghajolni igen, de törni nem. Az élet harcolás, én mondom neked. El kell felejtsed Cilit, ne edd magadat, vedd úgy, hogy nem volt hozzádvaló.

– Szerettük egymást, Laci, én úgy szerettem, mint két réce.

– Nehogy sértselek, kedves barátom, sose értettük, hogy tulajdonképpen hogy is vagytok ti együtt. Egyszer meg is kérdeztük Cilitől, ha jól tudom, még tizedikben, de nem mondott semmit, tudod, milyen a fiatal csajoknak a természete, ha akarnak, nagyon tudnak kussolni.

– Nem volt semmi baj egész a forradalomig. Azután kezdte a szemrehányásokat Cili, hogy nézzem meg, mi van körbe, mindenki csinál valamit, ábécét, butikot, akármit, csak mi vagyunk élhetetlenek, s hogy meddig akarom még röhögtetni magunkat. Ő egy erős egyéniség volt, Laci. A maga ura akart lenni.

– Ami az övé, az az övé. Neki voltak a legjobb lábai az osztályból.

– Ezt csak neked mondom, Laci. Mert barátom vagy. Én majdnem elpusztítottam magamat. Igen, igen, ne szólj semmit, hadd mondjam el végig. Már ott tartottam, hogy marószódát iszom, vagy akármit, de nem volt otthon semmi. Tudod, mi tartott meg? A hit a szeretetben, barátom. A remény, hogy valaki onnan fentről figyel minket, és felír minden

>>>>> *folytatás a 10. oldalon*

>>>>> *folytatás a 9. oldalról*

igazságtalant, ami ér, és minden jó cselekedetünket. Mert mások is vannak az én helyzetemben, tudod, nem nehéz bekerülni a béka feneke alá. Elkezdtem gyűlésekre járni, Laci, sok minden érdekeset megtudtam ott az életről, amiket addig soha. Egy részük le van írva ebben a könyvben. Ezt neked hoztam, Laci, te értelmes ember vagy, sok jó dolgot összekapartál az életben, pénzügyileg stabil vagy, családod van, mindened. Te meg fogod érteni. Azt sem bánom, ha egy-egy megbízhatóbb kliensednek kölcsönadod a vendéglődben.

– Az asztalra tette a kabátzsebből előhalászott könyvecskét. Laci elkerekedett szemmel hallgatta. Rázta a fejét, mint akinek víz ment a fülébe.

– Miket mind mondasz, Ödi?

– Olvasd el, neked adom, mit hogy neked adom, neked hoztam direkt. Innen majd továbbsegít engem az úton a szeretet.

– Laci nem tudott tovább maradni, eszébe jutott, hogy valamit azonnal el kell intéznie, csak eddig megfeledkezett róla. De most már rohan. Az asztal fölött kezet ráztak, örül, hogy láthatták egymást. Bilibók Ödön tiltakozott, de osztálytársa nem hagyta szóhoz jutni, ezt el kell fogadni, Ödi, csak egy kicsi pénz, ennyi van most nálam, elég lesz vonatra és pár napig erre-arra. Begyúrta a pénzt a szürke zakó zsebébe, és indult, szinte futva lépkedett, majdnem felborította a kitömött medvét a kijáratnál, amit a fotográfus hurcolt magával mindenfelé kerekeken, hogy fényképezkedhessenek vele a fürdővendégek. A könyvet nem vitte el magával, ottfelejtette. Zsongott a feje, szegény Ödi, gondolta, a következő pillanatban elfutotta a méreg, a mocskos életbe az egésszel, mondta magában, hogy idiótákkal kell összefusson, nincs neki elég baja, fél négy elmúlt, el van késve, fel kéne váltsa az asszonyt. Ha valamit szólni mer, megpofozom, döntötte el magában. Az ő rohadt kurva ötlete volt úgyis az egész ezzel a hülyeséggel, hogy béreljék a piaci közvécét a tanácstól.

– Bilibók Ödön a három kilométert, ami a fürdőtelepről kacskaringózott le a faluba, gyalog tette meg. Amikor elért a buszmegállóig, benyitott a váróba. Csak egy nő volt bent, keresztbe tett lábakkal üldögélt a fal mellett. Leereszkedett melléje.

– Mi a franc tartott ennyit?

– Nehéz volt lerázni a hapsit, vonta fel a vállait Bilibók.

– Mennyi?

– Negyvenezer. Leste a nő arcát.

– Nem lehetett többet. A pasas egy barom. A jehovistás trükköt kellett bedobjam neki, hogy legyen már valami.

– Felállt, odament az apró ablakhoz, kért két jegyet.

– Marosra megyünk, mondta, amikor már kint voltak a járdán, a megállót jelző tábla alatt. A nő csak hunyorgott, szemébe esett a fény. Van ott valaki, autómosót nyitott. – Hallgattak.

– Cili, szeretsz te még engem?

Burus János Botond: 1981 Csíkszereda, a BBTE politológia és újságíró szakos hallgatója

Költőnők Tára

PÉNTEK ZSUZSA

Egy bábra

Te vagy a titulus
mely alakít Téged
bár nem lenne rá
szükséged
de élsz vele.

Hiába erőlködsz
mindegy hogy mit
krákogsz
a Pozíció határoz meg
és az Anyukád!

Polaroid

Pózolok.
Mert felvállalom,
hogy nő vagyok.
Az a fajta.
Most nem érdekel,
hogy üres vagyok,
s virít belőlem a
porcelánbaba.
Most jól érzem magam.
És mégsem.
De elfogadom.
Csak egy pillanatra.

Személyvonat

Sok homo sapiens
koncentrációja
terjeng.
Kis idő kell,
megszokod,
az út végére
úgy is gondolod,
hogy ez az eredendő,
a kölni
csak légszennyező.

VARGA MELINDA

Körön belül

változatlan a tér
időben harminchárom lépést
haladtunk
belőle tizenkilenc csak
görbület
amikor még nem tudtad
hogy a következő billentyű
fehér vagy fekete legyen
hogy a végkicsengést is rólad
komponálják
megmaradtál
alakváltozásod megkezdődött
ahogy nyitogatsz fiókban
rekedt arcvonások után
kutakodva
meggyújtod az utolsó
gyufaszálat is

Röviden

lélegzésem ne fájjon
nem maradok soká
szintesttartalékom kevés lenne
egy ívelésre a szivárványhoz

Érzelmi zavarok

kicsit szerettelek
érted dübörögtem
egy koravillamoson
öt megállót
hogy látomás
legyen belőled
majd nőd hajnallá
magad

s ne felejtsem el
estényi szuszogásod.

SCHIAU ANDREA

Szaltó sáltól pulóverig

Semmi új a nap alatt.
Kötheted a fonalat
a nyakadba. Vagy inkább a kötelet,
ha nem szereted a szereped.
De idesüss, mi az én tanácsom:
köthetsz pulóvert a fonálból!

Esély

Az élet veszélyes.
Néhol penészes,
mint a sajt.
S én szeszélyes,
ha akarok élni tovább.
Akarok. Fogok.
Fogak harapják torkomat.
De én állok odább.
S a protézis nem rágja szét
a kohézist, mely összefog.
Ha-ha! Ott a horog
s nem én lógok
rajta!

Puhatolás

Terjed az asztal. Tágul.
A pasas bámul.
Nem, nem a pofámba,
tudja, hogy valamit
kotyvasztok a konyhámba.
De ezt csak én eszem egyelőre
s különben sem akarom
befogni a hámba.
Én hamarosan hamuba-
sült pogácsát rágok.
S ő talán hamburgert Hamburgban.
(Találkozunk két hét múlva
ugyancsak a Bulgakovban.)

Péntek Zsuzsa: 1983, Bánffyhunyad, a BBTE másodéves magyar-néprajz szakos hallgatója

Schiau Andrea: 1982, Brassó, a BBTE másodéves, informatika szakos hallgatója

Varga Melinda: 1984, Gyergyószentmiklós, a BBTE elsőéves, magyar-néprajz szakos hallgatója

SZABÓ PÉTER VERSEI

Emil Cioranra

Identitás

Azonosul a lustasággal a test.
Tátongó unalom a lélek.
Miért élek?

Diogenész

Az ő szemébe köpsz.
Lelkedhez hús tapad.
Köpőcsészébe köpsz.
Szembeokádod önmagad.

Metafizika

Boldogtalan aranyperc.
Démon kacaja visszhangzik
neuronalagútban.
Szétesö termedben
Reménykedsz, lent egy
gondolatkútban.

Misztifikáló és Isten

Elég ideig voltam elmebeteg
Ahhoz, hogy zseni legyek,
Ahhoz is, hogy agyat tetováljak.
És bárkit megölhetek.

What are you talking about?

Az élet a matéria regénye.
Két köpködő neuronszál,
Egy sistergő csecsemőszáj.
Előszó, utószó, vége.

Az ember

Szerelmes a porszem egy
szellemképbe –
Vicsorgó fogakkal tűr jelent a múlt.
S egy Istenképű Don Quijote,
Sokadik kurvájánál
Jeget vesz elő s rátölt egy Red Bullt.

Széttört univerzum

Amit életünknek nevezünk
Az az Élettel szembe van.
S feltételes módok hazudva
Jelentik ki – rendbe van.

Elpirulva

Nem érdekel többé a fény.
Élet? Csak egy szleng.
De miért mosolyog a méhecske
Ahogy szárnyán a fény átdereng?

Poétique

Költő vagyok,
Elérhetetlenből élek.
Úgy érzem írnom kell –
Szaromon poloskák,
Hernyók nevetgélnek.

Szó, fegyver

Vers kell vagy igazság?
Ti talán megfelelhetitek,
Hogy jobb: kézbevenni a gránátot,
Vagy ágyban, párnák közt halni meg?

Nietzsche levele Freudhoz

Mindent amit tudok kurváktól
tanultam.
Harangvirágbőrű
Hársfaillatú
Hebegő
Hegesztőpisztolyos
Hetrengő
Kurváktól.

Anyámtól.

Elmondhatom?

Reinkarnáció

Mikor nagyokat ütnek rajtunk,
Milyen jó lenne nem ütni vissza.

Szelíd fényesség az ingetek,
És béke, béke mindenütt.
Szóltok a gyávaság szavával –
Érzem minden szó mellbeüt.

Kristályvíz lelkemmel pörölni –
Ez visz el a messzeségbe.
Nagy rakott szekerek viszik testem.
S holtan is vagyok most a béke.

Walse ensuite

Sose hidd,
hogy ha gyerek sír kipukkadt lufiért
könnyezik, szétesik lelkileg a rét.

Az igazság meztelen.
Simogat mellemen.

Az igazság kegytelen.
Fáj minden reggelem.

Sose hidd,
hogy ha tevét csúfol idétlen tinó
pisztolyt formál ujjból Tarantino.

Az útra gyöngéden figyelj.
Patkányra mosolyogj –
Csak ne üssenek el.

Az igazság fájdalom.
Fáj minden hajnalom.

Sose hidd,
hogy ha megborzong egy rög,
Isten ott fenn nem röhög.

Sose hidd,
ha megöllek téged itt lenn,
szétesig lelkileg az Isten.

Sose hidd,
ha megcsókolsz megint ottan,
Nem mosolyog Isten, egy bozótban.

Faludy György szonettje

(K.A.F.-nak szeretettel, köszönettel)

Széttépett rabruhából van a frakk –
Az isten ittfelejtett. De jó! Vén
simogató csigaképpeddel én
hatalmas rózsává hazudtalak.

Egyszer malacsültben is láttalak,
még ott is huncutka nyelved villant,
mint gyereké aki bortól hibbant –
S egyszer újságosbodén vártalak.

Vajvékony gyűlölet kössön gúzsba
asztalnyi szeretetkenyérhegyen.
Hagyd Uram, hagyd, ha vétkezem.

Rémálmaid eltűnnek majd az Úrban,
ki megáldja szellemarcod vigasztalását –
S Attila mellé egy Carlsberg imázsát.

Téboly

tetőcserépként robban szét az agy
zálogban otthagyott kopott sarok
szívpuha ajkam a nyelvemre fagy
velem az Isten Istenem meghalok

holt teremtő
halott szilvafák
nincs levegő
és a Föld zihál

LÁSZLÓFFY CSABA

Homunculus

Comico-tragoedia két részben

(folytatás előző számunkból) .

2. KÉP

(A már jelzett modern iroda- és üzletházi hall-jelleg. A falon olvasható szövegek: Vásárolunk aranyfogakat, antik aranyat, platinát, régi ékszereket! – Marhafartővacsorák az emeleten! – A tönk szélén állunk! Végeladás! – Elvem a nonsálansz, türelmem végtelen! – A boksz a testi, a kudarc a lelki reflexeket erősíti! – Randalírozni, emeleten kilépni, repülőt eltéríteni, elnököt gyilkolni tilos!

Az íróasztal mögött TITKÁRNŐ; a közelében mozgóbüfé. Titkárnő előtt írógép, magnetofon; időnként gépel, különben a hivatalához illő „normális életet él": kávézik, eszik, szundít, levelet vagy újságot olvas, keresztrejtvényt fejt, körmöt reszel és unatkozik. HOMUNCULUS – hajlott tartás, deresedő haj jelzi, hogy megöregedett – Titkárnő előtt topog. Kurtizán mint LOTYÓ a férfiakat kerülgeti. ÖREG UZSORÁS – kifogástalan eleganciával, ujjain vastag gyűrűk –, FILOZÓFUS, OLAJMUNKÁS, FIATAL BEVÁNDORLÓ és mások a szín különböző részeiben ülnek, állnak, sétálnak, esznek, isznak, diskurálnak. A viszonylag nagyszámú várakozón kívül a személyzet munkájának sokfélesége is fokozza a zsúfoltság látszatát a színen.)

TITKÁRNŐ (*Homunculushoz*) Ne nyugtalankodjék. Foglaljon helyet.

HOMUNCULUS Higgye el, hogy nem halaszthatom tovább a Titkár Úrral való találkozásomat. Lesz szíves bár **kiszólítani** egy percre.

TITKÁRNŐ (*mint betenult leckét*) A Magántitkár úr a Kormányzó Úr személyes jelenlétként tartózkodik odabant, én viszont itt a Magántitkár Úr személyes jelenlétét képviselem. (*Homunculus elkeseredett arca láttán, női közvetlenséggel.*) Nem könnyíthetem meg az ön számára a bejutás esélyeit, legfeljebb a várakozást. (*Cigarettával kínálja.*) Rágyújt?

HOMUNCULUS (nemet int a fejével) Sorszámot miért nem osztanak?

TITKÁRNŐ (*lebiggyesztve ajkát*) Iskolás módszer volt, idejét múlta. (*Elmosolyodik.*) Gondolja, hogy nem lehetett visszaélni vele?

HOMUNCULUS Tudom. Én mindig nagy számot kaptam.

TITKÁRNŐ Kérdőívet töltött ki már?

HOMUNCULUS Ajaj, de még hányat!

TITKÁRNŐ (*rápillant a férfira*) Ön ismerősnek tűnik nekem. Mindjárt megnézem a kartotékját. (*Kihúzza az egyik fiókot.*) Aki többször megfordult már nálunk, arról rendszerint, nyugodjék meg, külön kartotékot vezetünk.

HOMUNCULUS (*halkan*) Ez egyáltalán nem nyugtat meg.

TITKÁRNŐ (*felpillantva a fényújságra, szórakozottan*) Mr. kihez van szerencsém?

HOMUNCULUS Mr. Little-Man... De lehet, hogy nem így vagyok bevezetve, hanem mint Homunculus...

TITKÁRNŐ (*közben a fényújságot figyeli, kezével is int*) Most csitt! Inkább figyelje ön is... (*Homunculus is felpillant a betűkre*) és csillapodjék egy kicsit.

(*A magasban ez olvasható – esetleg mozgó plakáttal is helyettesíthető, és a szövegeket a hangosbemondó is közvetítheti:* A tegnapelőtti zavargások áldozatát – a birminghami főkapitányság parancsnokát, Pat Wallace-t minden törvénytisztelő polgár saját vértanújának tekinti. Az elhunyt temetése alkalmával ma dél-

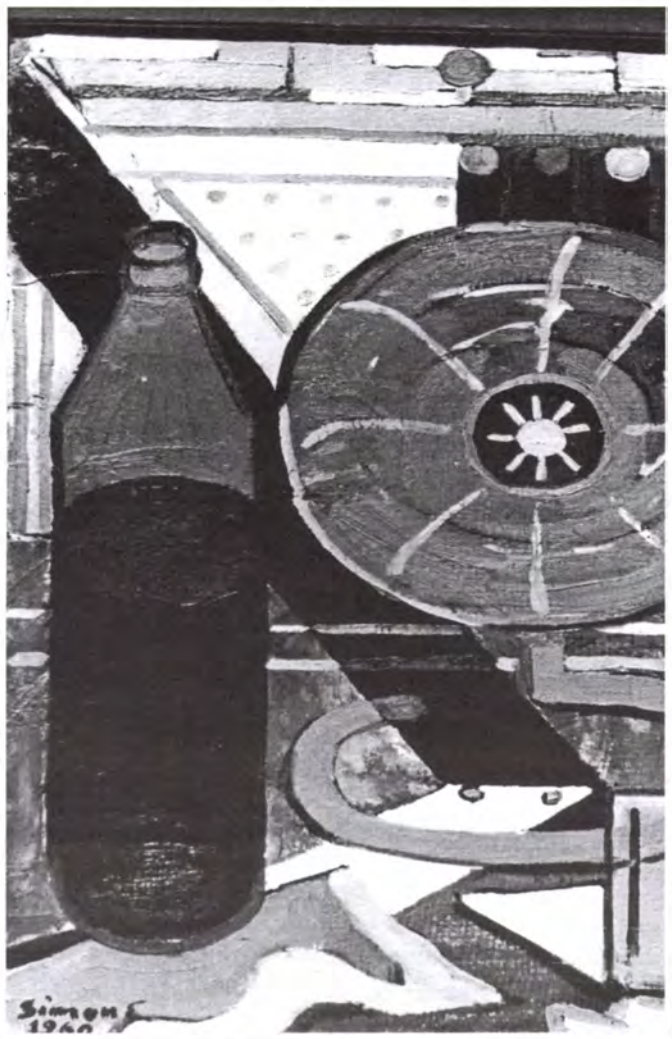

ben megrendezett ünnepi gyűlésen Owen Reieson szenátor kijelentette: „Elvárom, hogy a bűnösök halállal büntettessenek és a kihágásokra izgató egyének kipuhatoltassanak s törvényes szigorral őrizetbe vétessenek!")

FILOZÓFUS Újabb provokáció a szabadságjogokat védő értelmiségiek ellen!

OLAJMUNKÁS (*Filozófushoz*) A főkapitány valóságos gengszter volt. Miellenünk játszott össze az olajmágnásokkal.

HOMUNCULUS (*ellép az íróasztaltól; feléjük fordulva, naiv nyíltsággal*) Én is jól megjártam egy ilyennel a múltkorjában. (*Bizalmasan.*) A régi kormányzóról van szó, aki részt vett saját páncélszekrényjének a kirablásában. Előbb gengszter-álarcban reám fogta fegyverét, másnap aztán, mikor hivatalos székében váratlanul lefülelték, engem akart bemártani. Azt hitte, könnyen fog menni, mert idegen vagyok, és nem tagadhatom, hogy pénzre volt szükségem, hogy hazakerülhessek az Óvilágba. Azt hazudta, hogy a cinkosa voltam, és a titkárát magánszorgalomból puffantottam le, ezáltal remélvén tőle busás jutalmat.

OLAJMUNKÁS De a titkárt állítólag a kórházban megmentették?!

HOMUNCULUS (*bólint*) Ahogy felépült, kaptam is egy értesítést, hogy jelentkezzem itten. Csak azóta sem sikerült még bejutnom hozzá.

OLAJMUNKÁS Mi az, most már ő is olyan nagy uraság lett, hogy csak minden szökőévben lehet a közelébe férkőzni?

FILOZÓFUS Ki tudná előre megmondani, hogy ki és milyen lesz az új atyaisten!... (*Elmosolyodik.*) Megbocsátják, bár ateista vagyok, de csupán az égi parancsoló létében kételkedem.

OLAJMUNKÁS (*a magasba mutatva*) Figyeljék csak!

(*A fényújság újabb szövege:* „Férjem Damoklész kardjával fog harcolni! – Biztosította a rendfenntartó szerveket egy olajmágnás hitvese...")

OLAJMUNKÁS Mondtam én, hogy ezek mind egy húron pendülnek! (*Cseng a telefon.*)

TITKÁRNŐ (*füléhez emeli a hallgatót, majd a beszélőbe*) Igen... Igen, megértettem. Hogyne. Azonnal intézkedem. (*Leteszi a kagylót. Magához inti a személyzet két tagját, és a következő párbeszéd végére már felkerül a falra az új felirat:* A csoportosulás tilos!)

ÖREG UZSORÁS (*túlfelől ülnek, megpaskolja Fiatal Bevándorló térdét*) Darwin nem volt ostoba fickó. Csakis az erőseké a jövő!

FIATAL BEVÁNDORLÓ (*gúnyosan*) Pláne, amióta már csak díszkardot gyártanak, szériában!...

ÖREG UZSORÁS Nem kell szó szerint venni... Egy merész elhatározás, és a hiúz máris oroszlánná izmosodik a tőzsdén. (*Elégedetten kacag.*)

OLAJMUNKÁS (*megdöbbenve, Filozófushoz és Homunculushoz*) Ehhez mit szólnak?! (*Olvassa.*) A csoportosulás tilos!... Már a kormányzói épületben sem érzik magukat biztonságban?!...

FILOZÓFUS Lehet, hogy lehallgattak bennünket... (*Homunculus elhúzódik tőlük.*)

FIATAL BEVÁNDORLÓ (*megint túlfelől, Uzsoráshoz, cinikusan*) Már a dzsungel vadjai is kábítószerrel élnek. Hát még itt, e csupasz világban! Hagyjuk az ámításokat! A poloskaregényekről kellene új ódát betáplálni az elektronikus agyba.

>>>>> *folytatás a 14. oldalon*

>>>>> *folytatás a 13. oldalról*

Ki kíváncsi már a pusztuló agancsosok nyílt, becsületes küzdelmére!

(*A fényújság újabb híre:* Nincs alibije a rablás idejére annak a bevándorló ifjúnak, aki beismerése szerint utoljára látta a Szavatossági Tröszt küldöncének kezéből kitépett s mintegy félmillió értékű bankjegyköteget tartalmazó szarvasbőrtáskát!)

ÖREG UZSORÁS (*felordít*) A trösztöm!... (*Fölugrik.*) Ha ez igaz, fiaimmal, unokáimmal együtt mind tönkremegyünk... (*Tenyerét szívére szorítva, futni kezd a lift felé.*)

FIATAL BEVÁNDORLÓ Szarok az ilyen erőre! (*Uzsorás összeütközik a liftből kitámolygó Homunculusnéval.*)

FIATAL BEVÁNDORLÓ (*Homunculushoz fordul*) Az előbb figyeltem a beszédjét. Maga is digónak számít itt.

HOMUNCULUS Hát, nem egészen... (*Erőltetett vigyorral.*) Azért meg tudjuk érinteni egymást. Io parlo italiano...

TITKÁRNŐ Miért nem beszélnek angolul?

FIATAL BEVÁNDORLÓ (*élesen*) Ha úgy beszélnénk, nagysádnak még kevésbé tetszene, amit mondani szándékozunk!

(*Miközben Homunculusné férjét keresi, a fényújság ezzel a közleménnyel folytatódik:* „A belügyminiszter a kormány határozott utasítását várja a csapszékekben és templomokban terjesztett nyugtalanító szövegű nyomtatványok elkobzására vagy a közbiztonság érdekében teendő egyéb intézkedésekre...")

FIATAL BEVÁNDORLÓ (*a közlemény láttán felcsattanva*) Elegem van a Szent Disznók országából, ahol csak egy *és* választja el a templomot a csapszéktől!... Az első hajóval el innen, vissza.(*Kirohan.*)

LOTYÓ (*ezalatt Humunculusék mellé lép, suttogva*) Úgy látszik, igaz, hogy kint razzia van.

HOMUNCULUS (*maga elé, bizonytalanul*) Razzia?

LOTYÓ A reggel csak azért csuktak le egy embert, mert a parkban a padra olyan plakátot terített a dereka alá, amelyikre izgató dolgok voltak rányomtatva. Hát tehetett ő róla, hogy nedves volt a pad, és hogy épp azt húzta ki egy kapu alatti szemetesládából?

HOMUNCULUSNÉ (*férje karjába kapaszkodva*) Már azt hittem, nem vagy itt.

HOMUNCULUS Hát hol legyek?

LOTYÓ Ami azt illeti, én benn is el tudnám képzelni magunkat.

HOMUNCULUSNÉ (*elhízva-elformátlanodva; csak férjéről vesz tudomást*) Ó, te... (*tovább lép vele*), te szerencsétlen flótás! Úgy festesz itt, mint egy szellőcskétől is megingatható kóró, amelyet (*Lotyó felé sandítva*) az első nőstényszamár kedvére lerágcsálhat.

HOMUNCULUS (*az asszonyára bámul*) Te se nézel ki különbül mellettem. Olyan sápadt vagy, mint egy...

HOMUNCULUSNÉ Tudom. Mint egy ragyás kövér karfiol. (*Nagyot szuszog.*) Fogj meg, na, gyorsan. Azt hiszem, hányni fogok. Egy órája kereslek szinte mindenik emeleten...

HOMUNCULUS Túlságosan sokat tartózkodtál, szívem, a liftben.

HOMUNCULUSNÉ Hol találok hamar valami edényt? Most mindent kihányok!

HOMUNCULUS Menjünk a vécére, itt jobbra... (*Kivezeti.*)

ÜGYNÖK (*érkezik, kezében egy halom prospektussal. Filozófushoz és Olajmunkáshoz.*) Cégem megbízásából van szerencsém figyelmeztetni önöket arra, hogy az élet úgy rohan el mellettünk, akár egy

gyorsvonat. Ha nem vesszük észre, súlyos vagonjaival keresztül gázol rajtunk...

FILOZÓFUS (*Olajmunkáshoz*) Fiatalkoromban én is lírizáltam, de sohasem voltam ilyen közhelyszerű és dagályos.

OLAJMUNKÁS (*elneveti magát*) Az első fölösleges szövegelést az Isten kezdte el, még a Paradicsomban. Demagóg duma volt az egész figyelmeztetés, mert úgyis előre tudta, hogy mi a szándéka Ádámékkal, vagyis velünk.

FILOZÓFUS Ez a hangoskodó ügynök még csak nem is Arkangyala az Úrnak; a közangyalok legkulizóbb karából való. Rossz, vézna kisháton minek szapuljuk hát a távoli (*az ajtóra pillant*), s lám, mily hosszú ideje láthatatlan demagóg Urat?

ÜGYNÖK (*Lotyó és Bevándorló kezébe prospektusokat nyom*) Parancsoljanak megnézni eme prospektusokat, és mindjárt szerencséjük kínálkozik felfedezni a Gyorsvonat állomásait. Mi most segíteni fogjuk Önöket a felszállásban. Ilyen alkalmat nem szabad elszalasztani. Egyforma esélyek minden halandó számára!...

OLAJMUNKÁS (*Filozófushoz*) Hallja? Valahol mégis itt kezdődik a népámítás. (*Ügynököt utánozva.*) „Egyforma esélyek!" (*Keserű iróniával.*) Öleljem hát keblemre kenyéradó olajmágnásomat? Hogyan piszkolhatnám be olajos kezemmel, ruhámmal őt, aki éppen Miami Beachbe vagy Acapulcóba indul ugyanabból az állomásból, ahonnan engem a földalatti visz hitelben- fogyasztott- álmaim bérházbugyrába?! (*Heves fordulatával magára dönti a mozgóbüfét. Elvágja kezét, arcát. Titkárnő intésére a személyzet kivezeti.*)

HOMUNCULUSNÉ (*jön vissza, Homunculusba karolva*) Sohase voltál képes elszánni magadat valamire. Téged csak a prosztatád meg a reumád kínoz, de nekem aráncok... látszanak is a nyakamon.

HOMUNCULUS (*ingerülten*) Most ne a ráncaiddal bajlódj, mikor a selymes-szőke hajú lányunkból nyilvántartott kurva lett!

HOMUNCULUSNÉ (*mereven bámul maga elé*) Sosem volt selymes-szőke a haja... Az pedig, hogy miből él, már rég tudott dolog...

HOMUNCULUS Nekem csak most mondtad!

HOMUNCULUSNÉ (*homlokát fogva, megtörten*) Nem tagadom, hogy napról napra öregebbnek érzem magamat belül is, és egyre feledékenyebb leszek. De hát tehetek én róla? (*Félve néz férjére, fátyolos hangon.*) Vajon azt se mondtam még, hogy valamelyik hónapban... (*bizonytalanul*) évben... levelet kaptam a frontról...?

HOMUNCULUS (*megszorítja az asz-szony karját*) A fiunktól?

HOMUNCULUSNÉ (*kitörnek belőle a visszafojtott könnyek*) Elvesztette a fél lábát...

HOMUNCULUS (*ellöki magától feleségét. Sípoló hangon.*) Mit beszélsz?!...

HOMUNCULUSNÉ Mindenki azt mondja, hogy törődjünk bele. Örüljünk, hogy... él.

(*Homunculus hallgat, Homunculusné, mint egy alvajáró, megindul lassú léptekkel. Férje követi. Ezzel egyidőben reklámvers jelenik meg a falon:*

Megsebesült s alig vérzett –:
Mit jelent a jó közérzet!)

HOMUNCULUSNÉ (*töprengve*) Tán Hiroshimában... vagy hol bújtatták őket annyi ideig a dzsungelben...

HOMUNCULUS Japánban nincs dzsungel. Ott mások vesztették el... az árnyékukat.

HOMUNCULUSNÉ Akkor lehet, hogy Vietnamban történt...

HIPPI (*ordít, mikor kivezetik az ajtón*) Nem ülök bele a székbe! nem kényszeríthettek, hogy beleüljek a villamosszéketekbe!... Én biedermeier-fotelhez szoktam! (*Őr kituszkolja.*)

LOTYÓ Szegény hippinek elment az esze a rémülettől.

TITKÁRNŐ Még ha csak rablógyilkos volna! De ez egy homoszexuális kéjenc!....

(*A meglincselt hippi kivezetésével egyidejűleg újabb reklámszöveg kerül a falra:* Niagara-masszázs! Foglaljon helyet

a szépség villamosszékében! – *A fényújság folytatásaként, a rendező belátására bízva, megszakításokkal a következő Dobai Péter kollázs-vers szavai kövessék egymást, főleg a párbeszédek közötti szünetekben:* „Ego. Tumultus. Limes. Stop. Stress. Protest. Halt. Heil. Wertheim. Vice. Véto. Brill. Bizsu. Tabu. Bunker. Drill. Bál. Blues. Lincs. Lee. Lido. Nerc. Bross. Shock. Pop. Drog. Turf. Puncs. Luxus. Nihil. Lido. Razzia. Rulett. Sex. Walzer. Woodstock. Kánon. Koan. Káosz. Kóser. Kopek. Amen. Amor. Hi-fi. Allegro. Barbaro. K. Klux. Klan. Clown. Svejk. Zen. Zenit. Zoo. Orlando. Csekk. Cián. K. Kápó. Kuss. Kaput. Kordon. Katapult. Kánkán. Kuplé. Tröszt. Ford. Kuli. Krupp. Klikk. Klub. Puccs. Voks. Frakk. Stan. Pan. Tarzan. Godot. Sakk. Finálé. Exodus. Tus. Tao. Ego. Tumultus. Matt. Poz. Maszk. Opus. O. Bastille. Front. Pax.")

TITKÁRNŐ (*Filozófushoz*) Ön az a filozófus, aki írásában panaszt tett, hogy egyetemén állítólag rasszista szellem dühöng?

HOMUNCULUSNÉ (*belepillant a prospektusba; Ügynökhöz*) És ezt mikor lehet igénybe venni?

ÜGYNÖK Akár holnaptól!... (*Józan visszafogottsággal.*) Természetesen, hogyha minden más kölcsön és szolgáltatás törlesztve!

HOMUNCULUS (*elveszi feleségétől a prospektust*) De hát nekünk nincs – nem is volt – tartozásunk! Mi nem kértünk és nem kaptunk soha semmit!

ÜGYNÖK Akkor most végre megalapozhatják a jövendő kényelmüket.

(*Sejtelmes mosollyal*) Mielőtt az a bizonyos gyorsvonat...

HOMUNCULUSNÉ (*férjébe karolva*) Hallod, végre nekünk is lesz (*választékosan ejtve ki a szót*) jövendőnk!... Nem kell folyton folyvást a múltaddal bajlódnod.

HOMUNCULUS (*húzódozva vonul arrébb*) Most már igazán kevés időt vesz igénybe. Láthattad, az a szép patrícius arcú úr bejutott végre. Ígérte, hogy szól az érdekemben.

FILOZÓFUS Igen.

TITKÁRNŐ Nem vonja vissza állítását?

FILOZÓFUS Hogy képzeli?! Névtelen fenyegető levelek után, az újfasizmusról tartott előadásom szünetében felbújtatták ellenem a diákokat, hogy a folyosón bottal elverjenek!

TITKÁRNŐ (*hűvös udvariassággal*) Úgy hát lesz szíves befáradni!

HOMUNCULUSNÉ (*a fényújságot is nézve, irtózattal*) Istenem, micsoda időket élünk! Ha az ember nem nézné a naptárt, el se hinné, hogy hamarosan a huszonegyedik keresztény századot tapossuk!

ÜGYNÖK (*szökik eléje*) Fel a fejjel, kedves asszonyom! Önnek cégem ezután is biztosítja a nyugalmat és a szerencsét! Csak kérniük kell, és megadatik! (*Prospektust nyom Homunculusné kezébe.*)

HOMUNCULUS Ezután is?... Jó vicc.

HOMUNCULUSNÉ Még azt sem tudod, mit akartak veled annyi ideig... itt is, ott is.

HOMUNCULUS (*felcsillanó tekintettel*) Ő bent székel – és nem is akárki itt – tudod, az a régi titkár! Ő kell, hogy emlékezzen mindenre. A kezdet kezdetére is. (*Öntudatosan*) Most már én is akarom tudni, hogy mi bajuk volt velem egyáltalán. Mért vesztegettem el azt a rengeteg (*szemből megfogja felesége mindkét vállát*), ki sem merem mondani, mennyi időt?... (*Elérzékenyülve.*) Azt képzeled, én olyan sok mindenre emlékszem abból, ami... azelőtt velem történt?! Hány száz féle mezei virág van? És, hidd el nekem, egynek se tudom visszaidézni tisztán a színét, az illatát!... A lányunk hajszínét is csak kitaláltam... (*Csend. A falra új reklámvers kerül:*

Volt, nem volt – feledd el
egy „Isten veled"-del!...)

HOMUNCULUS (*hangosan kifakadva*) Valamiért csak élt az ember?!... Valamit csak várhat a befejezés előtt, ha eddig nem volt módja meg ideje másra, mint engedelmeskedni? (*Megfeledkezve magáról, Titkárnő felé kiabálva.*) Én alávetettem magam a mindenkori szabálynak! Itt talált valamennyi kis és nagy világkatasztrófa a helyemen, akár a pompeji katonát!

HOMUNCULUSNÉ (*józan hangon*) Én nem tudom, ki az, akiről beszélsz, de ha végig azt tette, amit te, őneki se adják meg *ennyi* után – bár a minimális nyugdíjat!

ÜGYNÖK (*Homunculusnéhoz, kevesebb lelkesedéssel*) Kispénzű családoknak is biztosítunk kikapcsolódást. Részletfizetésre... Persze, csökkentett konfort, ritkás lomb, egy-két művirág... (*Cseng a telefon. Titkárnő felveszi, valamit jegyez. Filozófus lép ki az ajtón; Homunculus odaszalad hozzá.*)

HOMUNCULUS Sikerült-e valamit...

FILOZÓFUS Ja, a maga ügyében! Nem tudnak róla, hogy valaha is szólott volna magáról... valahol is.

HOMUNCULUS (*tiltakozni akar*) De hát...!

FILOZÓFUS (*belekarol*) Jöjjön, nézzük meg, van-e kartotékja? (*Titkárnőhöz lépnek.*) Lesz szíves közölni velünk, hogy Mr. Little-Man, vagy esetleg Homunculus névre...

TITKÁRNŐ (*kurtán félbeszakítja*) Már megnéztem.

FILOZÓFUS És?

TITKÁRNŐ (*elutasítóan*) Ez nem önre tartozik. Az ön ügyében, tudomásom szerint, megszületett a döntés.

FILOZÓFUS (*keserű gúnnyal*) Hogyne. Vagy az állásomról kell lemondanom, vagy az elveimről... (*Homunculus vállára ejti karját, őt is magával viszi a lift felé.*) Arra a következtetésre jutottam immár, hogy bárhol vetjük meg a lábunkat ezen a világon, végül megfertőződünk... Mozogni kell. Az élet csupa méreg; de akad e mérgek között olyan is, mely ellenméregül szolgál. Csak futva menekülhetünk meg amazoktól, s fordíthatjuk javunkra emezeket.

HOMUNCULUS (*türelmetlenül szorongatja Filozófus kezét, különben sem érti szavainak értelmét. Komikus udvariassággal, miközben hátra-hátra pislant Titkárnőre.*) Végtelenül hálás vagyok az értékes információkért. De én, legalábbis egyelőre még... szóval nem gondolok futásra. Azt viszont bátran kijelenthetem Önnek, hogy soha életemben fertőző betegségben nem szenvedtem.

FILOZÓFUS (*szomorkás vigyorral nézi Homunculust*) Az ember napról napra nevetségesebb lesz. Mi fog történni, ha eljutunk odáig, hogy tükörbe nézve nem leszünk képesek visszafojtani nevetésünket? (*A liftben megpillantja tükörképét, és hátborzongató hahotával eltűnik.*)

HOMUNCULUS (*visszaszalad az éppen telefonáló Titkárnőhöz*)

TITKÁRNŐ (*a kagylóba, kissé izgatottan kezdi*) Négyszáz rendőr... Értettem. Most vonulnak a kormányzói palota felé... (*Halkabban.*) Gyors mozgósítás! Magnószalagra vettem. (*Lenyomja a készülék*

>>>>> *folytatás a 16. oldalon*

>>>>> *folytatás a 15. oldalról*

villáját, visszaforgatja a szalagot, majd megnyom egy gombot, s a telefonkagylót az asztalra helyezve, halkan beindítja a magnetofont. Kivehetetlen blabla-szöveg.)

HOMUNCULUS Megkerült, ugye, a kartotékom?

TITKÁRNŐ Önnek nincs nálunk kartotékja.

HOMUNCULUS (*mint akivel igazságtalanság történt*) Hogyhogy nincs?

TITKÁRNŐ (*közönyösen*) Úgy, hogy nem szerepel a nyilvántartottak között. Ettől függetlenül, ha óhajtja, előjegyezhetem.

HOMUNCULUS (*zavartan; felesége ott szorong mögötte*) Én csak a Titkár Urat keresem... Hiszen tudja, aki...

TITKÁRNŐ (*félbeszakítja*) Előbb az adataira vagyunk kíváncsiak. Neve?

HOMUNCULUS Már említettem... (*Titkárnő kifejezéstelen arccal vár.*) Melyik nevemet gondolja, hogy...?

TITKÁRNŐ Önre bízom.

HOMUNCULUS (*elszántan*) Hát akkor: (*kihúzza magát*) Homunculus!

TITKÁRNŐ Ez kereszt- vagy vezetéknév?

HOMUNCULUS Mondjuk, hogy mind a kettő.

TITKÁRNŐ Ne tréfáljon, kérem! Állandó lakhely?

HOMUNKULUS Nincs. Bevándorló vagyok.

TITKÁRNŐ (*vállat von*) Ha hiányos adatai miatt nem fogadják, magára vessen. (*Jegyzetfüzetében lapoz.*) Szükségünk van néhány különleges adatra, főként a bevándorlók esetében. A pillanatnyi belpolitikai helyzet megköveteli. Tehát: részt vett-e ön valamilyen tömeges zavargásban vagy összeesküvésben?

HOMUNCULUS (*habozva*) A francia forradalom annak számít?

TITKÁRNŐ (*bizalmatlanul*) Részt vett-e benne, és mikor?

HOMUNCULUS (*sietve*) Én? Soha!... Nem is emlékszem rá, hogy tanultuk volna az iskolában.

FIATAL BEVÁNDORLÓ (*rohan be; felvillanyozva*) A rendőrök tüntetnek! Munka- és életkörülményeik javítását követelik!

TITKÁRNŐ (*fagyos nyugalommal*) Már kirendelték ellenük a hadsereget. (*Ismét Homunculushoz, közönyös hangon.*) Szerepelt-e a háborús bűnösök között?

HOMUNCULUS (*felindultan*) Tőlem kérdi, akinek a fia dzsungelben hagyta a lábát?!... És kikért!

TITKÁRNŐ (*megenyhült hangon*) Hagyjuk ezt. Úgyis elévülő probléma...

LOTYÓ (*éllel*) Különösen ilyenkor, mozgósítás előtt, amikor az előző háború bűnbakjai pótolhatatlan szolgálatot tehetnek; s nemcsak (*maró gúnnyal*) az export terén!

TITKÁRNŐ (*Homunculushoz*) Köszönöm, egyelőre végeztünk.

HOMUNCULUSNÉ (*félrevonja férjét*) Jó, hogy végeztetek. (*Fojtott suttogással.*) Gyere, siessünk innen, amíg nem késő. Emlékezz vissza, az Óvilágban is így kezdődött!

HOMUNCULUS Mi közöm nekem azokhoz kint? (*Lerázza magáról felesége kezét, ismét Titkárnőhöz lép.*) Most már, gondolom, semmi akadálya nincs, hogy bejussak.

TITKÁRNŐ (*elutasítóan*) Egyelőre senki nem mehet be. (*Cseng a telefon, felveszi; kis szünet után.*) Igenis. Jegyzem a Kormányzó Úr rendkívüli parancsát.

ÜGYNÖK (*kiveszi a prospektust Homunculusné kezéből*) Jól meggondolták? A szerencse mindenkinél csak egyszer kopog be, kérem...

HOMUNCULUSNÉ (*férje kabátujjába kapaszkodva, szenvedéllyel*) Ne szalasszuk el a lehetőséget, hallod?! Húzódjunk meg egy csendes kis öbölben. Vagy ha másképp nem megy, meneküljünk, bújjunk el, mit bánom én, egy lakatlan szigetre, ahol nem kereshetnek. Nyomorogni fogunk, de legalább...

HOMUNCULUS (*elborult arccal*) Ha ők nem is keresnek, én keresem most őket...

(*Előre lép, majd töprengve megtorpan.*) S ha mégis... csupán egy tévedés volt?

HOMUNCULUSNÉ Most már mindegy. Fő, hogy együtt leszünk, és te is láthatsz majd eget és felhőket és madarakat és fákat...

HOMUNCULUS (*ökölbe szorított kézzel*) De a többit... Amit nem láttam! Ki adja vissza nekem? (*Elszántan áll meg a telefonkagylót a készülékre visszaakasztó Titkárnő előtt.*) Ha most kivételesen nem fogadnak, hát mikor jöjjek? Remélem, utoljára!

TITKÁRNŐ Egyelőre távozni sem lehet. (*a várakozók csoportja felmorajlik; megvárja, amíg a befáslizott Olajmunkást bekísérik, majd szavait mindannyiukhoz intézve.*) Kormányválság vagy államcsíny veszélye esetén a kivizsgálás alatt álló személyek különleges elbírálás alá esnek.

HOMUNCULUS (*közbekiált*) S aki ártatlanul van itt?

TITKÁRNŐ (*figyelemre sem méltatja*) A kijáratot őrzik. Senki ne kíséreljen meg távozni. Ha szükségesnek mutatkozik, belső szabályzatunk új paragrafusa szerint névsorolvasást tartunk.

OLAJMUNKÁS (*az előtérben, komoran, akár a többiek is*) A terrorral egyenes arányban nő a paragrafusok száma.

FIATAL BEVÁNDORLÓ És az éhségtől való félelem.

HOMUNCULUSNÉ A bizonytalanságtól való félelem...

LOTYÓ Ezért nő, furcsa módon, az embernek türelme is...

OLAJMUNKÁS (*tompán, lassan*) Úgyszólván a végtelenségig.

HOMUNCULUS (*egyik a másikhoz szaladva, a kétségbeesett ember indulatával.*) De az én életem... nemcsak hogy véges... de a semennyi után közeledik már a ...a nagy Semmi felé!... Meg kell tudnom, miért nem élhettem én is... bár valamennyit! (*Elszántan néz Titkárnőre, majd egyszer-kétszer félig értetlen, félig döbbent arcok, tekintetek láttán még körbe forogva, végső elhatározással nekilendül és beront a hatalmas tapétaajtón. A hirtelen huzat Ügynök kezéből kifújja a papírköteget.*)

ÜGYNÖK (*felkiált*) A prospektusok!

TITKÁRNŐ (*felkapja a telefonkagylót, tárcsáz*) Halló!... Halló, itt a Kormányzói Palota... (*Eközben Homunculust megtorpantja a kitárt ajtó mögötti látvány. A közönséggel is szemközt, emelvényen magasodó nagy íróasztal mögött Robotkormányzó ül – mereven; de kattogások, fényvillanások jelzik, hogy* működik. *Homunculus pillanatokig döbbenetes félelmet, majd csalódást él át, aztán ráront a robotra, és újraéledt kétségbeeséssel öklözni kezdi. Fülsiketítő csattanás hallatszik, majd a robot feketén füstölögve, elnémulva az íróasztalra bukik. Homunculus megfordul és támolyogva jön kifelé, mellét hisztériás zokogás, vagy inkább kacagás rázza. Senki sem mozdul, csak Titkárnő hangja hallatszik.*)

TITKÁRNŐ (*a telefonba, folytatólagosan*) ...Halló, a Kormányzó Úr ellen merényletet követnek... Halló, már el is követték!... A tettes?! Kartotékjainkban nem szerepel; egy-két adatot azért feljegyeztem róla... Bűntársai? (*A többiek felé pillant.*) Nem valószínű... Ezt majd közös erővel kideritjük. (*Nagyobb szünet.*) Megértettem. (*Mind nyugodtabban, magabiztosabban.*) Még ma felszerelik. A legújabb típust és a legpraktikusabbat természetesen... Az aktuális követelményeknek megfelelően...

(*Az utolsó mondatok közben lassú függöny.*)

MÁN ZSUZSA

Trópusok, avagy szövegbeli becserélődések

Herman Melville: Billy Budd

Harold Bloom szerint* "az ember trópusokban beszél, hogy ne színtelen, hanem sokszínű hazugságokat mondjon önmagának". Ezen az (is) érthető, hogy a költő is trópusokban beszél. Ebből következik, hogy a mű – bármely in-i műalkotás – trópusok sokaságából, ill. a köztük levő viszonyokból építkezik, és ezen trópusok újabb becserélődései meg viszonyaik változása, alakulása működteti a szöveget.

Ebből a rövid elméleti felvázolásból kiindulva szeretném megközelíteni Melville szövegét** és azt próbálom megragadni, hogy mi az a – rejtélyesnek tűnő – hajtóerő, amely révén a befogadóra hat. Úgy gondolom, az első lépés ehhez: a (főbb) trópusok vizsgálata.

Az egyik legfontosabb a Billy Budd figurájához kapcsolódik, pontosabban trópusok egész sora alkotja meg őt: már az első oldalon "felsőbbrendű alakként" jelenik meg, hiszen ő a "Jóképű Matróz". A szöveg előbb az ideális szépségű matrózokról szól – úgy általánosabb formában, azután vonatkoztatja ezt az idealíitást Billy Buddra: "Ilyen csillag volt....". Billy a "legénység éke" az Emberi Jogok fedélzetén. Ezek a megnevezések gyanúsan egypólusúnak mutatják a fiatal tengerészt, túl feddhetetlennek tűnik, hogy később a szövegben, elrejtve tárulljon föl személyiségének ismeretlen (konkrétan be nem mutatott) oldala.

Éppen Billy túlzott pozitív jelleme miatt tűnik szembe egy másik szereplő, aki a tökéletes ellentétét jeleníti meg: ő Claggart, a fegyvermester, "... kissé sovány és magas, de egészében nem rossz megjelenésű". Billy arca rózsás, a Claggarté "...ha nem is volt visszataszító, mégis valamiképpen a szervezet és a vér hibás vagy szokatlan összetételét sejtette", álla előreugró, és a pápista összeesküvés "kiagyalójára" emlékeztetett. Egyszóval ő is feltűnő, csak Billyvel ellentétben ő nem népszerű, hanem félelmetes. Ő képviseli a negatív pólust, ezt az a tény is alátámasztja, hogy a flottába való belépésekor Claggart a hajó "legalantasabb részlegét kapta, szinte rabszolgamunkát...", míg Billy, árbocőrként állandóan a magasban volt.

A befogadó sejti, hogy kettejüknek dolguk lesz egymással. Szándékosan hagytam ki azokat a trópusokat, amelyek közös vonást mutatnak mindkettejükben: ezek pedig a nárcizmus[1] fogalma köré csoportosulnak. Billy nárcisztikus: erre utal már a fizikai megjelenése is – a feltűnő szépség, és a gyerekes naivitás[2] – azt gondolja, hogy ő feddhetetlen és megpróbál mindent tökéletesen csinálni – vagyis önbecsülése nárcisztikus. Ezzel függ össze hirtelen és váratlan agresszivitása is: Már a szöveg elején szembesül ezzel a befogadó, amikor Billy a Vörös Pofaszakáll kötözködésére ökölcsapással válaszol: "Billy karja olyan gyorsan vágódott ki, mint a villám. Merem állítani, hogy *nem akart* olyan keményen bánni vele, ahogy végül is bánt..."[3] – ez az üzés nem, vagy csak félig tudatos jellegére világít rá. Ahhoz, hogy ezt a cselekedetet jobban megértsük, újra Harold Bloom tanulmányához kell visszatérnünk. Szerinte "az agresszió dialektikája (...Ő a nárcisztikus önbecsülésnek a felismerését követi, aminek, ha egyszer súlyosan megsérült, agresszió révén kell magát megvédenie.) az agresszió elhárításaként támad föl az ellen a nárcisztikus sérülés ellen, amit kisgyermekkorunkban mindannyian elszenvedünk; még ez a legmeggyőzőbb magyarázat, amivel az emberi agresszió oly korai kifejlődésére nézve rendelkezünk." – írja Blom. Tehát Billynél az elhárítás szerepét tölti be az ökölcsapás, így próbálja védeni önbecsülését. Ugyanakkor ez nála egy pótcselekvés is: izgatott állapotban fellép beszédhibája – a dadogás –, pontosabban nem tud megszólalni, a szavak helyett viszont kivágódik a karja. Véleményem szerint agresszivitása a fő bizonyíték nárcizmusára, amely a többivel együtt (1. fentebb) döntő jellegű.

Most pedig lássuk Claggartet: mielőtt Billy a hajóra kerülne, a helyzet a következő: Claggart – ha lehet így nevezni – a népszerűség ellentétét vívta ki magának: – az őt illető pletykák kapcsán a szövegben ez áll: "...[a matrózok] ha becsmérlő megjegyzéseket tesznek valakire, akire neheztelnek, vagy akit valamilyen oknál fogva, valami ok nélkül, nem szeretnek, a matrózok olyanok, mint a szárazföldi emberek..." "... A hírharangok ítéletét csak azért idéztük, hogy megmutassuk, miféle erkölcsi benyomást tett ez az ember a durva, tanulatlan személyekre..." Tény, hogy senki nem szerette, de tisztelték és féltek tőle: "Az úgynevezett hajókáplárok közvetlen és engedelmes alantasai voltak e tengeri rendőrfőnöknek, (...) oly mértékben, ami csaknem összeférhetetlen, az erkölcsi érzékkel"[4]. Negatív értelemben – mert a tisztelet mögött "dédelgetett tiszteletlenség és ellenszenv"[5] húzódik meg, de mégis ő a figyelem középpontja, hiszen mindenki tőle retteg. Ez ad kulcsot nárcizmusához s rávilágít a későbbi erőszakos csdelekedetre is: amint Billy megjelenik a hajón, Claggartet elfelejtik, háttérbe szorul, mert a fiú az új szenzáció. Ezen a ponton sérül a fegyvermester önbecsülése. S mivel természete szerint romlott, bosszút forral, de ezt elterelő hadműveletekkel leplezi, hogy agresszivitását a Billy irányába mérhetetlen kedvességgel álcázza. Maga Billy meséli el, hogy "kellemes és kedves fiúnak" hívja. Az elején más személyekre irányul az agresszivitása, itt tör ki belőle, pl. amikor Billy kiönti a levest, Claggart "játékosan megveregette Billyt hátulról a nádvesszővel", de az útjába kerülő dobosfiúra "élesen rávágott..., és hevesen felkiáltott". Később maga a szöveg ad magyarázatot arra, hogy miért éppen Billyre szállt rá Claggart. Az ok: a matróz feltűnő szépség, ez váltott ki belőle irigységet, ami pszichoanalitikus fordításban valahogy így hangzik: ez okozta nárcizmusának sérülését. S hogy az irigység "székhelye a szív s nem az agy" ez csak az eddigi állításaimat támasztja alá, vagyis azt, hogy mindez a tudatalattiban, az ösztönök szintjén zajlik, nem pedig a tudatban. A szöveg szerint a Claggartféle emberek "...igazi őrültek, mégpedig a legveszedelmesebb fajtából, mert eszelősségük nem állandó állapot, hanem csak esetenként jelentkezik, s valami sajátos tárgy váltja ki, többnyire titokzatos, lappangó... [az eszelősség]".[6] A "sajátos tárgy" ez esetben Billy, és Claggart az ő megsemmisítésére törekszik. Mindezt a szöveg konkrétan leírja, még Claggart általános bemutatásánál, pl,: "[a hajón] ... hogy az ember el tudja kerülni egy sértő tárgy látványát, hát tengerbe kell hajítania, mint Jónást, vagy magának kell a vízbe ugrania".[7] Első látásra fel sem tűnik, hogy itt trópusról van szó, a későbbiek felől derül ez ki: őrültek eszelősségét egy sajátos *tárgy* váltja ki;[8] Claggart őrült, és Billy a szálka a szemében. Ezzel a példával arra szerettem volna felhívni a figyelmet, hogy a szöveg konstituálódásának során az is trópussá minősül, ami felületesen vizsgálva nem tűnik annak, s minden a vége felől nézve értékelődik át azzá.

Az ösztöntörekvésekkel függ össze az ismétléskényszer is: Freud alapján "a neurotikus [ismétlődő] álmait tekinthetjük megkésett törekvésnek arra, hogy úrrá legyen a traumán, miután az sokkot okozott (...) Váratlanul ér minket Freud kisunokájára és annak leleményes "fort-....." játékára vonatkozó narratíva. Jóllehet traumáját a neurotikus lidércnyomásos állapotban ismétli meg, az egészséges kisded játékként ismételte aggasztó élményét. Retorikailag, szinekdochéval fejezve ki a traumatikus lidércnyomás kudarcba fulladt játék, minthogy nélkülözi a "da" örömteli kárpótlását."[9] Billy felől nézve a nárcisztikus sérülést követő agresszivitás többször megismétlődik, különböző kontextusokban: először az Emberi Jogok fedélzetén, amikor megüti Vörös Pofaszakállt. Ennek következménye a harmónia visszaállása, pontosabban megteremtése lesz. A tudatalatti motiváció ugyanez lehet (a rend megteremtésének kísélete) a Legyőzhetetlen nevű hajón is, amikor a kabin-jelenetben megüti Claggart-et. Nem szabad viszont kifelejtenünk ezeknél a jeleneteknél Billy beszédhibáját, amely miatt nem tudja dühét szóban kifejezni, s ez a verbális tehetetlenség az agresszivitásban tud levezetődni. Ezzel szemben Claggart szóban támad, és támadása tudatos, mert az ilyen embereknél, mint amilyen ő, a "módszer és a tett mindig teljesen ésszerű"[10], azaz a tudatalatti ösztönt az értelem segíti kitörni.

Visszatérve a második verekedési jelenetre – ami tehát nem redukálható csupán a nárcisztikus sérülés következményére Billy részéről (1. fentebb) – a harmónia megteremtése sikertelen lesz. Ahogyan Freudnál a "traumatikus lidércnyomás kudarcba fulladt játék", úgy a szövegbeli "játék" – Billy ismétléskényszere, ill. a Claggart és közte levő harc – is lidércnyomásba fullad: a tragikumot hozza magával mindkét fél számára, hiszen meghalnak. Nincs harmónia, ill., ha van, akkor az a halálban, a halálon túl teremtődik meg a Billy számára . Lidércnyomás viszont igenis van! Dolgozatom elején a Billy képviselete pozitív, és a Claggart által megjelenő negatív pólust: ebből az irányból a küzdelem a jó és a rossz már-már mitikus összecsapásának tekinthető, annál is inkább, mert a szöveg "hérosznak" nevezi Billyt, Claggartet sátáninak, az előbbit a fehér vagy rózsaszín szimbolizálja – "a fekvő matróz fehér zubbonya és fehér vászonnadrágja, (...) mint egy elszíneződött hósáv, amely áprilisban még megmaradt egy felvidéki barlang fekete szája előtt"[11] –, az utóbbit a sötét: a világos és sötét harcában viszont belevegyül egy harmadik: ez a kapitány, aki teljesen hétköznapi, azaz szürke figura a másik kettő mellett. Mondhatni, a szürke beavatkozása elmaszatolja a sötét és világos küzdelmét. Itt jön be a lidércnyomás fogalma. Claggart és Billy túl erős figurák ahhoz, hogy regressziót szenvedjenek el, de a regresszió mégis megtörténik: a kapitány kerül lidércnyomásba, rá tevő-

>>>>> *folytatás a 18. oldalon*

>>>>> *folytatás a 14. oldalon*

dik át a küzdelem következményének a súlya, így hat vissza.

A fentiekben megjegyeztem, hogy a harc emberfeletti, mitikus. Ezen az úton haladva az ismétlés egy harmadik formájával is találkozunk, ez pedig nem az eredeti állapot visszaállítására tett kísérlet, hanem maga a nagybetűs Megsemmisítés sikeres kísérlete. Az én értelmezésemben nem olvasható másképp az Ateista nevű hajó támadása a Legyőzhetetlen ellen – s az sem véletlen, hogy éppen a Billyre halálos ítéletet hozó Vere kapitány hal meg. Ez megvilágítja és átértékeli a káplán és Billy beszélgetését az akasztás előtt, amely utal arra, hogy a matróz nem hisz Istenben: "... a jó ember hiába igyekezett (...) istenfélően megérteni Billyvel, hogy meg kell halnia...", "Billy alapjában véve barbár volt..."[12]. Tehát az Ateista nevű hadihajó egyféle trópus áttétel, ami tulajdonképpen Billy behelyettesítődéseként érthető, s így a támadás az ismétlés egyik elhárító eszközként érthető.[13] Billy "jelenlétére" lehet következtetni a kapitány utolsó szavaiból is "Nem sokkal halála előtt (...) e szavakat mormolja: »Billy Budd, Billy Budd«[14] A kabin-jelenet áttételére enged következtetni az a tény, hogy a muskétagolyót "az ellenség főkabinjának ablakából lőtték ki." Ez Billy Budd utolsó agresszív megnyilvánulása, bizonyítva a szövegben működő, "ismétlési kénysterré szelídített démonikus erő"[15] jelenléte és hatóerejét. Tehát a túlságosan jó fiú Billynek van egy árnyoldala is, a démonikus, csakúgy, mint Claggartnak. Ezen a ponton találkoznak össze, hogy megsemmisítsék egymást.

Bloom szerint metaforikusan "Freud ösztönnel helyettesíti az ismétlés elhárító eszközeit: a megsemmisítést, az izolációt és a regressziót (...) Eszerint az ösztön nem volna egyéb, mint az élő organikus anyagban bennlakozó törekvés bizonyos korábbi állapot visszaállítására, melyet ezen élő anyagnak külső zavaró erők befolyása alatt fel kellett adnia."[16] Billy ösztönösen cselekszik tehát, ő csak a támadást akarja elhárítani valamiképpen, ugyanakkor nárcizmusa agresszivitást követel. Freud állítása azonban a szöveg egészére is vonatkoztatható, hiszen az ismétlések és a bennük megjelenő másság formálják meg a művet (akárcsak a trópusok és becserélődéseik). E szerint egyfajta ösztöntörekvés az, ami a szöveget építi! De olvassuk tovább Bloomot: "Az ösztönök *detour*-ok", Freud új metaforájával: "a halálhoz vezető kerülő utak"[17]. Vajon nem ez történik a szövegben? Hiszen az ösztönök működése által (ismétléskényszer!) végül mindhármunknak (Billy, Vere Claggart) el kell pusztulniuk, de addig be kell járniuk a kijelölt utat. Ugyanakkor Blomm szerint az ösztönök mégsem "az önpusztítás példái (...). Ehelyett inkább megmaradnak dialektikus és mitologikus entitásoknak..."[18]. A szöveg dialektikusan szerveződik, amint az a fentiekből kiderült, hogy csak a Billy-Claggart viszonyát vegyük: ez egyfajta mozgás, abban az értelemben, hogy átalakul a szöveg folyamán, és fejlődés, mert a kezdeti ellenszenvtől a végső megsemmisülésig vezet – ez pedig egy negatív fejlődési folyamatnak minősíthető. Ez a viszony ellentmondásokban is megnyilvánul (a kölcsönhatás nyilvánvaló a fentiekből), pl. Billy félreértelmezése Claggart iránta való érzelmeiről: "Csinos munka, fiam. S annál csinosabb, mert csinos fiú csinálta." – ez irónia, de dicséretnek is vehető, vagyis Claggart Billyhez való viszonyulása ellentmondásos: éppen a kedvességével "száll rá", ezzel a túlzott figyelmességgel leplezi ellenszenvét. A dialektikusságot igazolják a szövegen belüli kölcsönhatások is, mint pl. Billy és Claggart egymásra való – megsemmisítik egymást, de fontos a dán hatása Billyre, ill. a kapitány hatása a matróz sorsára és ennek a fordítottja: Vere az Ateista "ütésétől" hal meg. Mondhatni, a szöveg dialektikusan építkezik.

Blom viszont azt is állítja, hogy az ösztönök nemcsak dialektikus, hanem mitologikus entitások is. Ha elfogadjuk az eddigi sémát, vagyis, hogy az ösztönökből építik a művet, akkor ezt is kell tudnunk igazolni. A legelső szembetűnő vonás e tekintetben a jó és rossz ősi, mitologikus harca. a szöveg azonban konkrétan is kínál mitologikus elemeket. Vegyük például az akasztási jelenetet: Billyt a főkeresztárbocra húzzák fel, "... a keleten mélyen alányúló gyapjas párán hirtelen lágy dicsfény lövellt át, mintha Isten Bárányának gyapja volna egy misztikus vízióban..."[20] Mi ez, ha nem egy Krisztus-kép? Claggart tekintete pedig "...a kígyó bűvölése", holtteste "mintha egy döglött kígyót emelgettek volna"[21] A szöveg azonban nem csupán keresztény mitologikus trópusokat emleget: Billy olyan alak,

kit a "Taurus szarva lökött fel a mennydörgő ég felé"[22]; a látszattal ellentétben ez egy nőies trópus, gondoljunk csak arra, hogy a Taurus csillagjegyet a Venus bolygó uralja, ami egyöntetűen a nőiséget jelöli. Ezt csak megerősíti a többi, Billyre tett megnevezés: "madárka", "Bady Budd", helyzete "...hasonlatos a falusi szépségéhez, akit átültettek a vidékről, és az udvar magas születésű hölhgyeivel állítottak versenybe"[23] Billy nőiessége miatt a férfiak között elvileg a nő szerepét tölti be, az Emberi Jogok fedélzetén "... úgy élnek, mint egy boldog család" – ahol Billy az anya. Amint elviszik onnan, a család összeomlik, megszűnik a béke.

Az ilyen jellegű trópusok egy másféle értelmezést kínálnak Claggart viszonyulására: e szerint ő megkívánja Billyt, de nem kaphatja meg – nádpálcája fallikus ebben az olvasatban, a kabin-jelenet pedig egyfajta egyesülésnek, beteljesülésnek vehető, amiután csak a megsemmisülés következhet. A "Baby Budd" kifejezést is a Legyőzhetetlen nevű hajón ragasztják rá Billyre; ez nem gyerekességet, hanem esetünkben szeretőt jelent, az alliteráció pedig szintén a másodlagosságot, nőiséget helyezi előtérbe.

A mitológia még egy lehetséges olvasatot kínál, ami egybevág és ugyanakkor különbözik az előbbiektől: Billy olyan a hadiflottába lépésekor, "... amilyen Ádám alkalmasint lehetett, mielőtt társaságába tekerőzte magát a városi kígyó"[24] Ez a kígyó, mint említettem, maga Claggart. Így a kulcsjelenet után "... a haditörvények fényében a Claggartban és Buddban megtestesülő ártatlanság és bűn valójában helyet cserélt"[25] e szerint Billy a bűnbeesés utáni Ádám. Ugyanakkor Claggart átadott magából valamit neki, ami szintén összevág a fentebb tárgyalt (sexuális) egyesüléssel.

Tehát a mitologikus séma végig ott húzódik a szöveg mögött, mert ez egybejátszik, sőt, azonosul az ösztönnel, s amint láttuk, a szöveget a vágytörekvések működtetik. Blomm azt írja, hogy "...a halál, az idő "volt"-ja a szószerinti értelem; Erósz vagy a figuráció pedig az akaratnak az idő elleni bosszújává válik..."[25] – pontos átfordítása az eddigi elemzésnek: a szó szerinti értelemre rátevődik a figurativitás, s ezzel a "volt"-ot "van"-ná teszi, azaz jelenlévővé változtatja befogadó munkája által. A figuráció képiség pedig azért Erósz, mert bebizonyosodott, hogy a trópusok a vágy működésének (elhárításának, kitörésének, elfojtásának) különböző változó alakzatai. Mindezeket a bloomi értelemben vett akarat hozza létre, ami a költői akaratot, vagyis az alkotásvágyat jelenti; tehát a szövegben kétféle vágy működik: a benne jelenlévő ösztönök, melyek a trópusokon keresztül követhetők nyomon, és az alkotó vágya, amely létrehozza a trópusokat, a szöveget. Ez a kettő valahol egyként is értelmezhető, de akárhogyan olvassuk, még egy "kívülálló" vágyra is szükség van: a befogadóéra, amely életre kelti a szöveget. Erre a bizonyíték: a különféle olvasatok, amelyek jelenlévővé teszik a szöveget (1. a fenti értelmezést). Q.E.D.

Jegyzetek

[1]A nárcizmus a személyes én szeretete; a nárcizmus az én szeretete; az ön-szeretetének ez a gyarapodása pedig *megalkotja* a máskülönben megfoghatatlan ént (Laplanche, 1976, 71., 73–74. o.)

[2]Billyre mint gyerekre utal a Baby Budd megnevezés vagy trópus – a gyerekek pedig nárcisztikusak.

[3]kiemelés tőlem

[4]Hermann Melville: 1962, 30. o.

[5]uő., 41. o.

[6]1. uő., 37. o.

[7]1. uő., 36. o.

[8]kiemelés tőlem

[9]Harold Bloom: 392. o.

[10]Melville 1962, 37. o.

[11]uő., 73. o.

[12]uő., 74. o.

[13]az ismétlés elhárító eszközei: megsemmisítés, izoláció, regresszió (1. Bloom említett tanulmányát)

[14]I. Melville 1962, 82. o.

[15]I. Bloom: 393. o.

[16]. Bloom: 394. o.

[17]1. uő., 394. o.

[18]., 394. o.

[19]Melville: 77. o.

[20]uő., 65–57. o.

[21]uő., 10. o.

[22]uő., 15. o.

[23]uő., 17. o.

[24]uő., 60. o.

[25]Bloom: 395.

*Harold Bloom; *Az elhárítás és a költői akarat freudi fogalmai,* In.: Bókay Antal szerk.: Pszichoanalaízis és irodalomtudomány, Filum Kiadó, Budapest, 1998

**Hermann Melville: *Billy Budd,* Washington Square Press, 1962

KÓDEX –

Pázmány Péter könyvtára

Lapunk 2004. január 31-i számában rövid tájékoztatás jelent meg *Pázmány Péter* könyvtárának arról a részéről, amelyet végrendeletileg a pozsonyi jezsuita kollégiumra hagyott, és amelynek néhány példányát (45 könyvcímet) *Mészáros Klára* történész találta meg.

Teljesebbé válhat a Pázmány könyvtáráról alkotott kép, ha a nagyszombati ferences rendház történetével kapcsolatos adatokat ismertetjük, mert úgy látszik, hogy Pázmány könyvtárának egy részét e rendháznak adományozta: *Kósa Jenő* ferences rendtörténész tanúsítja ezt 1774-ben elkészült „Antiquarii Provinciae S. Mariae in Hungaria... Collectanea" kéziratában. Előadja, hogy az ősi nagyszombati kolostor feltehetőleg tűzvész folytán romossá vált, 1633-ban Pázmány Péter anyagi segítségével újjáépült. Arra gondolhatunk, a bíboros azzal is segítette a rendházat, hogy értékes könyvtárának egy részét átadta a nagyszombati ferenceseknek. Két fontos utalás van erre Kósa Jenő kéziratában (a 189. lapon, szövegét magyar fordításban közöljük): 1660. évben „a törökökkel, tatárokkal és a svédekkel egyesülve a magyar lázadók az ország népét pusztították... ezt a rendházat az egész várossal együtt Szt. Jakab apostol ünnepén feldúlták és felégették... a kolostor és a templom tetőzete a tűzben elpusztult, a többi nagyobb részét, a berendezést, Pázmány Péter értékes könyvtárát megmentették".

„1683. évben *IV. Mohamed* török császár hadvezére, *Kara Musztafa* vezírius a végzetes bécsi ostromhoz háromszázezres hadseregével... felvonult. Az ő oltalma alatt harcoló és hozzá csatlakozó *Thököly Imre*... ugyanabban az időben a Dunán inneni területeket elfoglalta, kifosztotta, sőt Nagyszombatot felégette... az egész város a mi kolostorunkkal együtt hamuvá égett... és nyolcezer ember halt meg..." A többször idézett kézirat szerint a felégetett kolostoron kívül helyrehozhatatlan kár, hogy ama híres könyvtár, amelyet egykor Pázmány Péter adományozott ennek a kolostornak, továbbá a régi följegyzés (Protocollum) más levéltári anyaggal, ami e kolostorhoz tartozott, elpusztult.

Tudtunkkal részletesebb feljegyzés nem maradt ránk, Kósa kézirata sem közöl adatokat a könyvtár anyagáról. Általában azt hangsúlyozza, hogy híres és értékes (celebris, pretiosa) künyvtárat helyezett el Pázmány a ferencesek nagyszombati rendházában

– INDEX

ZENE – SZÓ 18.

Jóakaratú könyv.... ZENÉRŐL

„... et in terre pax hominibus bonae voluntatis"

Jókedélyű, kedves kis könyvet ajánlott figyelmembe egyik volt muzikológus tanítványom. A könyv címe: ZENETERÁPIA, szerzője Zuzana Vitálová, pozsonyi muzikológus. A kiadó: MÉRY RATIO A Magyar Köztársaság Kulturális Intézete, Pozsony, 2003. A fordítás Fundárek Ferenc munkája.

A 186 oldalas könyv legelőször fejezetcímeivel ragad meg: *Szonáta balkézre, Mi tetszik a zenében, ... A csend gyógyít, ... Zenei mentőláda, ... A zene mint a lábadozás eszköze, ... ZENEI ÉTLAP.* Nagy kihagyásokkal csak néhány kóstolónak szánt idézettel akartam jellemezni a szerző érdeklődéskörét. a tartalomjegyzéken fellelkesülve gyorsan beleolvastam a könyvbe. Egy igazi zenerajongó önarcképe bontakozott ki előttem, azé, aki jóformán mindent fogyaszt a zenéből, ami megragadja, boldogítja, csodálattal tölti el és egyáltalán FELTÖLTI A LELKÉT ENERGIÁVAL. És ez a fontos számára: az energetikai lelki újratöltődés szinte már tapintható fizikai folyamata. Amit magára vonatkoztatva jónak érez, azt akarja másokra is érvényesíteni, gyógyító eszközként alkalmazni.

Hallgass zenét és meggyógyulsz – ez a kis könyv általános jelszava. No persze, dallamosan szép zenére gondol a szerző. Kimondatlanul is ott vibrál a könyv gondolati levegőjében a nagy zenei remekművek csodálata, közülük is a legnépszerűbbeké. A pszichiátriában alkalmazott *háttér-zeneterápiá*nál is javarészt éppen ezeket a zenéket használják (a zeneterápiában általában nem túlságosan bízó!) orvosok is. A könyv szerzője azt kifogásolja, hogy ezeken a kezeléseken csak részleteket szólaltatnak meg a szép muzsikából, nem pedig teljes műveket. És ajánlja is, hogy a zeneterápiás kezelések során teljes műveket vagy tételeket hallgassanak meg a páciensek. Jónak tartja a művekhez fűzött ismertetéseket is és a zenehallgatást követő megbeszéléseket, amelyek – természetszerűleg – már tartalmazzák a lelki folyamatok kiélését, a pszichoszomatikus tünetek kioldódását is. Nagyon egyszerűnek tűnik az egész folyamat, de a valóságban ez sokkal lomplexebb jelenség. A szerző sem akar túl mélyre hatolni zenepszichológiai folyamatok, azok zeneterápiás felhasználásának „mélytengeri" kutatásába. Inkább a kellemes felszínen marad, a ZENEAUDÍCIÓ mindent megoldó világában. Erre vonatkozik *Zenei étlapja* is. *Stresszoldó, nyugtató művek*kel kezd (pl. Beethoven: *8. Szimfónia,* majd a lista végén: *The Beatles: Imagine, Yesterday, Michelle*). A folytatásban: *Szomorú, mélabús művek, Költői, álmodozó művek, Tragikus, szomorú művek, Magány, félelem* (ez utóbbi fejezetet Bartók *A kékszakállú herceg vára* c. operája indítja!), *Drámai-, Patetikus-, Vidám-, Mozgósító-, Altató-,* és ezek után *Feszültség, meditáció, elmélkedés, Remény, vágy,* és legvégül *Szomorúságból vidámságba* átlendülő művek hosszú sora következik. Érdekes, hogy az első listán kívül egyetlen egyszer sem jelenik meg könnyűzenei utalás, pedig ide is akadna egy-két találó mű.

A könyv sok kedves, jókedvre hangoló részlete közül a *gyerekszáj*-mondottakból idézek egy jellemzőt arra, ahogyan a friss nemzedék ma látja a Világot, a Zenét: „Egy kilencéves kisfiú zongorázik, és az egy évvel idősebb társa hallgatja. Rászólok, hogy ne használja olyan gyakran a pedált. Társa segítségére siet, és saját szavaival magyarázza meg neki a helyzetet: „Nem hallod? Kevesebb gázt adjál!"

A szerzővel együtt Schopenhauer szavait idézzük: „A zenében van valami, ami bizalmas, és nem lehet szavakkal kifejezni. Ez nem más, mint a jólismert, habár elérhetetlen mennyország. Egyúttal a zene tökéletesen érthető, mivel lényünk valamennyi mozgását tükrözi, beleértve a legrejtettebbeket, s megszabadítja őket a torzító és zavaró valóságától."

Ez a zeneterápia lényege: kiszabadulni a VALÓSÁG MINDENT ELTORZíTÓ, MINDENT ÖSSZEZAVARÓ KÉNYSZERŰ BÖRTÖNÉBŐL.

TERÉNYI EDE

Júliusi évfordulók

1 – 110 éve született Iszaak Emmanuilovics Babel orosz író
390 éve halt meg Isaac Casaubonus francia humanista
2 – 280 éve született Friedrich Gottlieb Klopstock német költő
135 éve született Szomory Dezső
3 – 70 éve halt meg Szombati-Szabó István
4 – 40 éve halt meg Szamuil Jakovlevics Marsak orosz költő
5 – 210 éve született Mauritz Christopher Hansen norvég író
200 éve született George Sand francia írónő
6 – 90 éve született José García Nieto spanyol költő
7 – 100 éve született Berczeli A. Károly költő
120 éve született Lion Feuchtwanger német író
185 éve született Kőváry László történész
110 éve született Rajka László irodalomtörténész
8 – 60 éve halt meg Mohácsi Jenő műfordító
9 – 260 éve halt meg Kasper Niesiecki lengyel író
90 éve halt meg Pósa Lajos költő
240 éve született Anne Radoliffe angol írónő
10 – 170 éve született Jan Neruda cseh író
11 – 30 éve halt meg Pär Lagerquist svéd író
185 éve született Reguly Antal nyelvész
12 – 90 éve született Jonasz Dovydaitis litván író
100 éve született Pablo Neruda chilei költő
13 – 230 éve született Diodata Saluzzo-Roero olasz költő
120 éve született Francis Brett Young angol író
14 – 500 éve halt meg Pandolfo Collenuccio olasz író
550 éve született Angelo Poliziano olasz humanista
100 éve született Isaac Bashevis Singer amerikai író
15 – 100 éve halt meg Anton Pavlovics Csehov orosz író
120 éve született Markovits Rodion író
85 éve született Iris Murdoch ír írónő
16 – 85 éve halt meg Berczik Árpád magyar író
340 éve halt meg Andreas Gryphius német költő
85 éve született Alexander Saxton amerikai író
17 – 110 éve halt meg Leconte de Lisle francia költő
140 éve halt meg Szalay László történész
18 – 140 éve született Ricarda Huch német írónő
19 – 185 éve született Gottfried Keller svájci író
20 – 140 éve született Erik Axel Karlfeldt svéd költő
700 éve született Francesco Petrarca olasz költő
21 – 100 éve született Ion Biberi román kritikus
340 éve született Matthew Prior angol költő
22 – 60 éve halt meg Olekszandr Olesz ukrán költő
23 – 50 éve halt meg Daday Lóránt romániai magyar író
24 – 300 éve halt meg Gyöngyösi István magyar költő
140 éve született Frank Wedekind német drámaíró
25 – 210 éve halt meg André Chénier francia költő
170 éve halt meg Samuel Taylor Coleridge angol költő
26 – 140 éve halt meg Fáy András
110 éve született Aldous Huxley angol író
150 éve született Jakab Ödön költő
27 – 120 éve született Ernst Bertram német író
90 éve született August Sang észt író
28 – 180 éve született Aléxandre Dumas fils francia író
200 éve született Ludwig Feuerbach német filozófus
29 – 30 éve halt meg Erich Kästner német író
30 – 720 éve halt meg Sturla Thórdarson izlandi költő
31 – 220 éve halt meg Denis Diderot francia író
60 éve halt meg Antoine de Saint-Exupéry francia író

Sztárai Mihály

VÍZSZINTES

1. *Sztárai Mihály könyvének címe, első rész.* 15. Gyomnövény. 16. Hirtelen elnyelő. 17. Kínai hosszmérték. 18. Tűzálló anyag. 20. ..., mint a gonoszok. 21. Kaluga folyója. 23. Nyugtató gyógyszer. 25. Csend jelzője lehet. 26. ... Vid (Szigeti veszedelem). 28. Cseh település lakója. 30. A legjobb ital. 31. Állami illeték. 32. ... Croce, firenzei dóm. 33. Ám. 35. Morzehang. 36. Könnyűzenei stílus. 37. Áta betűi keverve. 38. Gombaszár. 40. Keleti fejfedő. 41. Bő. 42. Eltérő. 43. Román terepjáró. 45. Kenőanyag. 47. Szignál. 48. Öreg férfi. 49. Sír. 51. Latin és. 52. ... és Magóg (Ady). 53. Le. 55. Gotovac hőse. 57. Hibajegyzék könyvben. 60. Ménestelepülés. 62. A lakásán. 64. Zsidó női név. 66. Magasztos hangvételű költemény. 67. Székely királyfi. 69. Fát megmunkáló. 71. A csodák csodája. 72. Erdei virág. 74. Másoló.

FÜGGŐLEGES

1. Pusztuló. 2. Nagyon kicsi. 3. Kétes! 4. Ősvezér. Északi férfinév. 6. Gusztustalan. 7. Felvidéki tájegység. 8. Kommunikációzavarral küszködő. 9. Két gebe! 10. Rénium és hidrogén vegyjele. 11. Díszített. 12. Természetes. 13. Mustárgáz. 14. Elektromos töltésű elemi részecskékkel bombázó. 19. Küzdelem. 22. Öntőforma. 24. E napon. 27. Regényét Gárdonyi írta meg. 29. Előrehaladott korú. 34. ... gros, nagybani. 36. Ismételt tiltás. 37. Vidék. 38. Lapos edény. 39. Kertben dolgozó. 40. *Sztárai Mihály könyvének címe, második, befejező rész.* 41. Londoni galéria. 42. Bosszút áll. 44. Fába vés. A mélybe. 47. Csinos (két szó). 48. Épületszárny. 50. Dokumentum jelzője. 52. Német teniszezőnő (Steffi). 54. Bizonyít. 56. Taljén. 58. Páratlan rész! 59. Brazil tagállam. 61. Illetéket fizető. 63. A jelzett dologba. 65. Magyar gyógyszertár. 68. Három baobab! 70. A Korán lényege! 73. Helyrag. 75. Arany, franciául.

BOTH LÁSZLÓ

A **Helikon 11**. számában közölt *Paul Kennedy* című rejtvény megfejtése: *A nagyhatalmak tündöklése és bukása.*

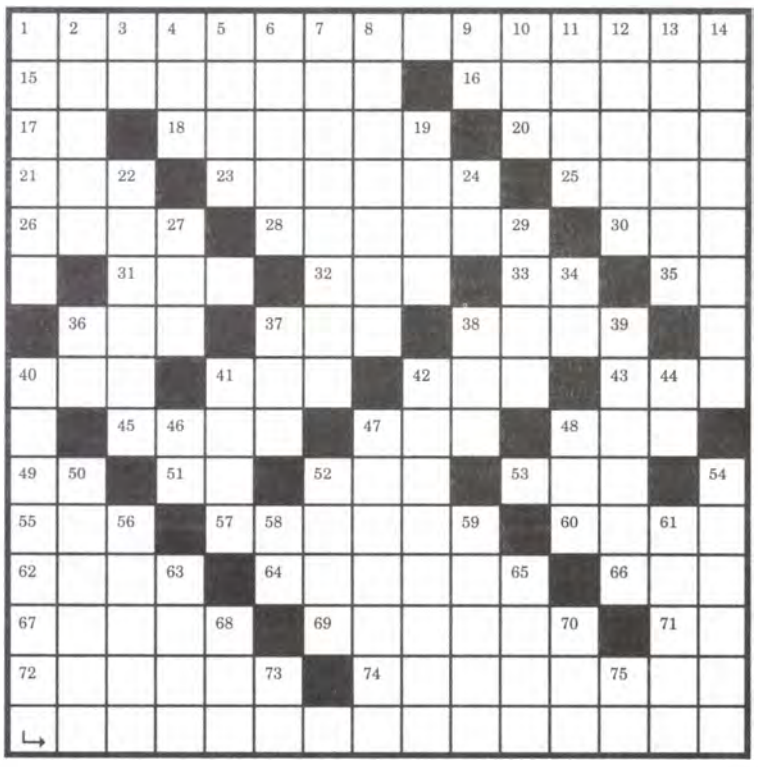

TÁMOGATÓINK:
Romániai Írók Szövetsége
Illyés Közalapítvány
Nemzeti Kulturális Alapprogram

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTÉRIUMA

Pro Professione Alapítvány
Magyar Kultúra Alapítvány
Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: **SZILÁGYI ISTVÁN**
Főszerkesztőhelyettes: **KIRÁLY LÁSZLÓ**
Felelős titkár: **SIGMOND ISTVÁN**
Főmunkatárs: **LÁSZLÓFFY ALADÁR**
SZŐCS ISTVÁN
Szerkesztőség:
K. JAKAB ANTAL: irodalomtörténet
MÓZES ATTILA: próza
KARÁCSONYI ZSOLT: Serény Múmia
NAGY MÁRIA: olvasószerkesztő
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számítógépes tördelés: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont, felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 400146 Cluj-Napoca, str. Iaşilor 14. Postafiók (căsuţa poştală) 245, telefon: 0040 0264 532 309, fax: 0040 0264 431 577, villámposta: helikon@from.ro
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg — kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220–6288